

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Gedragdeskundigen in strafzaken

Esch, C.M. van

Citation

Esch, C. M. van. (2012, March 21). *Gedragdeskundigen in strafzaken*. Koninklijke Van Gorcum, Assen. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/20438>

Version: Not Applicable (or Unknown)

License: [Licence agreement concerning inclusion of doctoral thesis in the Institutional Repository of the University of Leiden](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/20438>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Cover Page

Universiteit Leiden

The handle <http://hdl.handle.net/1887/20438> holds various files of this Leiden University dissertation.

Author: Esch, Cornelia Marianne van
Title: Gedragsdeskundigen in strafzaken
Issue Date: 2012-03-21

Hoofdstuk 3

Inschakeling

3.1 Algemene inleiding

In dit hoofdstuk zijn de juridische aspecten te vinden van de inschakeling en benoeming van gedragsdeskundigen in strafzaken. Met inschakelen bedoel ik het inroepen van de hulp en het betrekken van een gedragsdeskundige bij het onderzoek in ruime zin. Daarmee wordt in deze studie bedoeld het nemen van het initiatief om een gedragsdeskundige in een zaak te betrekken, maar ook het doorgeleiden van de opdracht naar de deskundige door een ander dan degene die hem benoemt. Met het benoemen van een deskundige bedoel ik uitsluitend het verstrekken van de opdracht aan de deskundige om onderzoek te verrichten door degene die daartoe wettelijk bevoegd is.

Wanneer moet in een strafzaak een gedragsdeskundige worden ingeschakeld voor onderzoek en rapportage? Deze vraag is in het verleden met enige regelmaat opgeworpen.¹ Sommigen hebben ervoor gepleit om voor bepaalde delicten in de wet een regeling op te nemen die gedragsdeskundige rapportage verplicht stelt.² Uit onderzoek blijkt dat een aantal psychiaters van het NIFP, officieren van justitie en rechters-commissarissen, gedragsdeskundig onderzoek geïndiceerd achten bij ernstige delicten, die grote maatschappelijke beroering teweegbrengen. Het betreft dan vooral levensdelicten, geweldsdelicten en zedendelicten. Ook snelle recidive en een mogelijke maatregel die een behandeling van de verdachte impliceert, wor-

den genoemd als reden om een gedragsdeskundige in te schakelen.³ Wordt gelet op de persoon van de verdachte dan worden als argumenten aangevoerd: vreemd gedrag, het vermoeden van psychopathologie, eerdere psychiatrische opnames en eerdere contacten met de geestelijke gezondheidszorg.

Dat het ontbreken van een wettelijke verplichting tot inschakeling van een gedragsdeskundige in het algemeen consequenties heeft, blijkt uit het feit dat in ieder geval in het verleden tussen de arrondissementen grote verschillen bestonden in de mate waarin besloten werd om een gedragsdeskundige voor onderzoek in te schakelen. Hetzelfde geldt voor de onderzoeksmodaliteit waartoe wordt besloten.⁴ Wat opvalt is dat in publicaties doorgaans vooral aandacht wordt besteed aan argumenten die pleiten vóór gedragsdeskundig onderzoek. Motieven om daar van af te zien krijgen in de regel niet of nauwelijks aandacht. Toch zijn die wel te bedenken. Zo levert een gedragsdeskundig onderzoek geregeld vertraging op voor de rechtsgang. Een motief om af te zien van gedragsdeskundig onderzoek is dat voldoende recente, complete en betrouwbare gegevens over de verdachte voorhanden zijn, zodat geen nieuwe bijdrage aan het inzicht in de persoon van de verdachte te verwachten is. Ook wanneer het onderzoek in relatie tot de ernst van de feiten een te diepe ingreep zou betekenen in de privacy van de verdachte of zijn psychische functioneren, zou moeten worden afgezien van gedragsdeskundig onderzoek.⁵ Verder dient het rendement van het gedragsdeskundige onderzoek in ogenschouw genomen te worden. Er dient een balans te zijn tussen de meerwaarde die gedragsdeskundig onderzoek oplevert en de inspanningen en kosten die daaraan verbonden zijn.

1 Zonder de pretentie te hebben volledig te zijn noem ik: Hoeffelman, 1962; Nieboer 1970; Commissie Psychiatrische/Therapeutische voorzieningen Gevangeniswezen 1983, p. 167; Haffmans 1989; Eizenga & Van Esch 1993; Van Marle 1993; Werkgroep indicatiestelling "Pro Justitiaonderzoek" van het Ministerie van Justitie 1999; Van Kordelaar 2002.

2 Van Hamel/Van Djick 1927, p. 326. Als voorbeelden worden genoemd opzettelijke misdrijven tegen het leven gericht, seksuele delicten, herhaalde recidieven, gemotiveerd verzoek door bloedverwanten.

3 Van Kordelaar 2002, p. 74-78.

4 Van Kordelaar 2002, p. 24.

5 Commissie Psychiatrische/Therapeutische voorzieningen Gevangeniswezen 1983, p. 70.

Hoe dan ook, in veel strafzaken blijkt een vraag te bestaan naar gedragsdeskundig onderzoek van de verdachte.⁶ Soms zal een verdachte zelf onderzocht willen worden of juist niet. Ook andere procesdeelnemers kunnen behoefte hebben aan gedragsdeskundig onderzoek van een verdachte. Vragen die zich op het vlak van de inschakeling kunnen voordoen zijn ondermeer: Hoe kan een gedragsdeskundige betrokken worden bij onderzoek in een strafzaak? Welke bevoegdheden en verplichtingen hebben procesdeelnemer(s) op grond van wet- en regelgeving bij het inschakelen van een gedragsdeskundige? Hoe ziet de opdracht aan de gedragsdeskundige eruit? Welke vragen mogen resp. kunnen aan een gedragsdeskundige gesteld worden? Welke eisen mogen of moeten gesteld worden aan de gedragsdeskundige die wordt ingeschakeld? Om dit soort vragen te beantwoorden, ga ik in dit hoofdstuk eerst in op de inbreng van procesdeelnemers bij de inschakeling voor onderzoek en rapportage (§ 3.2). Vervolgens komen de opdracht en vraagstelling aan de orde (§ 3.3). In § 3.4 wordt uit de doeken gedaan welke onderzoeksmodaliteiten er zijn. In § 3.5 wordt het onderwerp supervisie voor het voetlicht gebracht. In § 3.6 besteed ik aandacht aan de gedragsdeskundige Pro Justitia. Voordat in § 3.8 de inbreng van procesdeelnemers bij inschakeling voor optreden ter terechtzitting aan de orde komen, sta ik in § 3.7 stil bij de inschakeling voor verhoor bij de rechter-commissaris naar aanleiding van het verslag. Wanneer dat nodig is in verband met de confrontatie van regelgeving aan de praktijk, besteed ik eveneens aandacht aan de wetgeving die gold vóór 1 januari 2010.

3.2 Inbreng van procesdeelnemers bij inschakeling voor onderzoek en rapportage

Bij de inschakeling van een gedragsdeskundige voor onderzoek en rapportage in strafzaken kunnen verschillende procesdeelnemers op enigerlei wijze betrokken zijn. In deze paragraaf ga ik in op de bevoegdheden en verplichtingen van diverse procesdeelnemers op dat terrein. Ik begin met de verdachte (§ 3.2.1). Daarna volgen de bevoegdheden en verplichtingen van de raadsman (§ 3.2.2), de officier van justitie (§ 3.2.3), de rechter-commissaris (§ 3.2.4), de rechter ter terechtzitting (§ 3.2.5), het NIFP (§ 3.2.6) en in § 3.2.7 van de reclassering.

3.2.1 De verdachte

In hoeverre mag een verdachte zelf een gedragsdeskundige inschakelen voor onderzoek en rapportage en welke bevoegdheden heeft hij om inschakeling van een gedragsdeskundige te verzoeken?

Een verdachte mag zelf een gedragsdeskundige inschakelen voor onderzoek en rapportage. Wel zijn er voor een verdachte beperkingen bij het vinden van een gedragsdeskundige die bereid is hem in een strafzaak te onderzoeken op zijn verzoek. Zo mag een psychiater die werkzaam is bij het NIFP geen onderzoek Pro Justitia verrichten op verzoek van de verdachte of zijn raadsman.⁷ Deze regeling is bedoeld om te voorkomen dat de NIFP-psychiater in een situatie terechtkomt, waarin zijn onpartijdigheid in het geding komt. Vanuit het NIFP wordt het ongewenst geacht dat een NIFP-psychiater met tegenstrijdige belangen te maken krijgt, omdat hij onpartijdig moet zijn vanwege zijn dienstverband bij het ministerie van Veiligheid en Justitie. Wanneer een NIFP-psychiater onderzoek verricht op verzoek van een procespartij, die hem daarvoor ook nog eens betaalt, wordt het niet ondenkbaar geacht dat dit zijn onpartijdigheid in de weg kan staan. Hij zou op zijn minst de schijn van onpartijdigheid tegen zich hebben. De onpartijdigheid wordt voldoende gewaarborgd geacht bij benoeming door de rechter-commissaris op verzoek van de verdediging.

Bij deze redenering zijn kanttekeningen te plaatsen. Vooruitlopend op wat in § 5.2.4 aan de orde komt, kan wat betreft de eventuele onpartijdigheid en onafhankelijkheid van de gedragsdeskundige het volgende worden opgemerkt. De deskundige moet verklaren dat hij zijn verslag naar waarheid, volledig en naar beste inzicht heeft opgesteld. Het verslag moet gebaseerd zijn op wat *zijn wetenschap en kennis hem leren* omtrent datgene wat aan zijn oordeel onderworpen is.⁸ Hij moet binnen zijn vakgebied blijven. Dat geldt zowel bij onderzoek op verzoek van de verdediging als in opdracht van de rechter-commissaris of van wie dan ook. Hij moet handelen volgens de professionele standaard van zijn beroep en zijn onderzoeksmethoden vakmatig toepassen. Wanneer deze eisen het uitgangspunt vormen bij het onderzoek, maakt het mijns inziens niet uit in wiens opdracht hij zijn onderzoek verricht. Wanneer de gedragsdeskundige zich houdt aan wat hiervoor is beschreven,

⁶ Volgens informatie van het NIFP uit 2007 zijn dat ongeveer 8500 rapporten per jaar. NIFP juni 2007, p. 11.

⁷ NIFP Gedragscode FPD-psychiaters nr. 3, d.d. 9 mei 2006.

⁸ Art. 511 lid 3 Sr.

staat de onafhankelijkheid en onpartijdigheid niet ter discussie.

Een ander bezwaar dat vanuit het NIFP wordt aangedragen tegen onderzoek op verzoek van de verdediging, is dat de mogelijkheid bestaat dat het rapport buiten het strafproces wordt gehouden wanneer de conclusie daarvan niet past in de verdedigingsstrategie. Door een dergelijk besluit van de raadsman en/of de verdachte zouden de gedragsdeskundige en het NIFP, wanneer deze laatste bemiddelt bij de inschakeling van een gedragsdeskundige, zich afhankelijk maken van de verdediging. Hierbij kan opgemerkt worden dat een belangrijk recht van de verdachte is dat hij niet behoeft mee te werken aan zijn eigen veroordeling. Wanneer een verdachte of zijn raadsman zelf een gedragsdeskundige inschakelt, en de conclusie en het advies is hem niet welgevallig, dan lijkt het mij voor de hand liggend dat een dergelijk rapport niet wordt ingebracht in het strafproces.⁹

9 Overigens lijkt het NIFP open te staan voor vernieuwing voor wat betreft het behulpzaam zijn van de verdediging bij het inschakelen van een gedragsdeskundige. Afgaande op een persbericht van het NIFP van 9 januari 2008 en de nieuwjaarsspeech van die datum van de directeur van het NIFP, blijkt dat het NIFP van plan is een helpdesk te creëren, om de advocatuur te helpen bij het vinden van een deskundige voor tegenonderzoek, in zaken die kunnen leiden tot een TBS of een andere zware maatregel. Niet duidelijk is wat verstaan moet worden onder "een andere zware maatregel". Aanleiding hiertoe vormde indertijd het wetsvoorstel "Wet deskundige in strafzaken", dat inmiddels wet is. Zodra het wetsvoorstel door de Tweede Kamer zou zijn goedgekeurd, zou door het NIFP een helpdesk in het leven worden geroepen om de advocatuur te helpen bij het formuleren van tegenvragen, en het vinden van experts met de juiste kennis. Vervolgens zou het plan zijn dat het NIFP het uitgebrachte rapport toetst op kwaliteit. Niet duidelijk is overigens in hoeverre het de bedoeling is dat de verdediging dan ook zelf de gedragsdeskundige inschakelt of dat dit dan via de rechter-commissaris moet gebeuren.

Vooropgesteld, het lijkt mij een positieve ontwikkeling dat gedragsdeskundigen die via het NIFP onderzoek verrichten ook ingeschakeld kunnen worden door de verdediging. Evenwel dringen zich verschillende vragen bij mij op. In de eerste plaats is daar de vraag waarom deze diensten te beperken tot een tegenonderzoek in zaken waarin mogelijk een TBS of andere zware maatregel aan de orde is. Zou het niet meer voor de hand liggen deze mogelijkheid ook open te stellen voor onderzoek en rapportage, zonder dat sprake is van een contra-ex-

Wanneer een verdachte zelf een gedragsdeskundige inschakelt, moet hij in beginsel zelf opdraaien voor de kosten die daaraan verbonden zijn.¹⁰ Kosten die "in het belang van het onderzoek zijn gebleken" komen wel voor vergoeding in aanmerking. De rechter-commissaris kan zelfs al voor de terechtzitting bepalen dat een op initiatief van de verdediging uitgevoerd deskundigenonderzoek, "dat in het belang van het onderzoek is gebleken", door de Staat wordt vergoed.¹¹

Welke bevoegdheden heeft een verdachte om te verzoeken om inschakeling van een gedragsdeskundige? Allereerst mag een verdachte de *officier van justitie* verzoeken een deskundige te benoemen voor onderzoek en rapportage. Daarnaast mag hij verzoeken een deskundige te benoemen voor tegenonderzoek, aanvullend onderzoek of om aanwijzingen te mogen geven over het uit te voeren onderzoek.¹² Laatstgenoemde rechten heeft hij vanaf 1 januari 2010. De verdediging is verplicht om bij een verzoek om tegenonderzoek aan te geven om welke redenen zij een tegenonderzoek

pertise? Een andere vraag is in hoeverre de taken die de helpdesk bij een contra-expertise gaat vervullen, zich verhouden met de taak en positie die het NIFP inneemt als procesdeelnemer in het strafproces. Het betreft hier namelijk zaken waarin het NIFP eerder geadviseerd en bemiddeld heeft bij het inschakelen van een gedragsdeskundige voor onderzoek en rapportage. Vervolgens hebben deskundigen van het NIFP dat rapport getoetst op kwaliteit en goed bevonden, en is het verslag naar de opdrachtgever gestuurd. Daarna wordt dan op verzoek van de verdediging bij die zaak een nieuwe deskundige gezocht die het best een contra-expertise kan verrichten. Daarnaast is het voorstel dat deskundigen vanuit het NIFP behulpzaam zijn bij het formuleren van tegenvragen bij het eerdere onderzoek waartegen de verdediging bezwaren heeft. Tot slot toetsen deskundigen van het NIFP de kwaliteit van dat onderzoek. Dat roept onder meer de vraag op: in hoeverre kan en mag van het NIFP verwacht worden dat het die verschillende taken goed vervult? Een andere vraag is: Hoe geloofwaardig ben je als NIFP wanneer je in eerste instantie een verslag goedkeurt, en vervolgens bij een contra-expertise tegenvragen gaat formuleren? Had je die vragen niet eerder kunnen en moeten bedenken? En is het wel mogelijk dat je bij zulke tegenstrijdige belangen beide goed kunt behartigen?

10 HR 13 mei 1997 NJ 1998/152; *Kamerstukken II* 2006-2007, 31 116, nr. 3, p. 23.

11 Art. 51j lid 4 Sv.

12 Art. 150a Sv.

aangewezen acht. De verdachte en zijn raadsman mogen deskundige(n) aandragen die het tegenonderzoek zou(den) moeten verrichten.¹³ Wanneer de officier van justitie het verzoek van de verdediging niet honoreert, mag de verdachte binnen twee weken na kennisgeving daarvan de rechter-commissaris verzoeken alsnog tot benoeming van een deskundige of uitbreiding van het onderzoek over te gaan.¹⁴ Een wettelijke bevoegdheid die de verdediging heeft bij onderzoek dat gebeurt in opdracht van de officier van justitie en niet bij de rechter-commissaris, is dat zij mag verzoeken aanwijzingen te geven omtrent het uit te voeren onderzoek.¹⁵

Een andere procesdeelnemer aan wie de verdachte inschakeling van een gedragsdeskundige mag verzoeken is de *rechter-commissaris*. Alle bepalingen die van toepassing zijn op het deskundigenonderzoek in het kader van een gerechtelijk vooronderzoek, gelden ook daarbuiten.¹⁶ Dit betekent dat het voor de verdachte geen verschil maakt of hij gedragsdeskundig wordt onderzocht binnen het kader van een gerechtelijk vooronderzoek dan wel binnen dat van de mini-instructie. Voorheen was dat anders. Tot 1 januari 2010 had de verdachte meer mogelijkheden invloed uit te oefenen bij benoeming van een gedragsdeskundige door de rechter-commissaris tijdens een gerechtelijk vooronderzoek dan wanneer dat plaatsvond in het kader van de mini-instructie.¹⁷ Bij gedragsdeskundig onderzoek in het kader van een gerechtelijk vooronderzoek waren tot 1 januari 2010 art. 227 Sv e.v. van toepassing en bij de mini-instructie slechts een beperkt aantal van die bepalingen.¹⁸

De verdachte mag bij benoeming door de rechter-commissaris niet alleen verzoeken dat de rechter-commissaris een gedragsdeskundige benoemt, hij mag ook verzoeken dat een specifieke persoon dat onderzoek uitvoert.¹⁹ Wanneer een verdachte een bepaalde persoon aanbeveelt, mag de rechter-commissaris daar niet gemakkelijk aan

voorbijgaan. De wet geeft als maatstaf “tenzij het belang van het onderzoek zich hier tegen verzet”.²⁰ Met deze wettelijke bevoegdheid van de verdachte is tot uitdrukking gebracht dat hij belangrijke invloed moet kunnen uitoefenen, en dat gewaakt moet worden tegen eenzijdigheid van het deskundigenonderzoek ten nadele van hem.²¹

Anders dan bij benoeming door de officier van justitie, mag de verdachte bij benoeming door de rechter-commissaris een deskundige aanwijzen die aanwezig is bij het onderzoek van de benoemde deskundige. De bij het onderzoek aanwezige deskundige mag daarbij de nodige aanwijzingen geven en opmerkingen maken.²² Achterliggende gedachte is dat de mogelijkheid niet ondenkbaar is dat de deskundige die door de rechter-commissaris is benoemd, iets over het hoofd kan zien wat de uitkomst van het onderzoek voor de verdachte nadelig kan beïnvloeden. Is bij het onderzoek een door de verdachte aangewezen deskundige aanwezig, dan kan dit wellicht worden voorkomen.²³ Aangenomen wordt dat dit beperkt is tot één deskundige.²⁴ De artikelen 227 tot en met 236 Sv gelden ook bij klinische observatie.²⁵ Voor 1 januari 2010 mocht de verdachte enkel verzoeken een deskundige aan te wijzen die het onderzoek van de deskundige bijwoonde wanneer dat in opdracht van de rechter-commissaris plaatsvond binnen een gerechtelijk vooronderzoek. Nu geldt dat eveneens wanneer dat daarbuiten wordt verricht.²⁶

Tot 1 januari 2010 bevatte het Wetboek van Strafvordering een expliciete bepaling op grond waarvan de rechter-commissaris mocht weigeren om redenen die in de persoon van de deskundige gelegen waren, een bepaalde deskundige aan te wijzen die het onderzoek van de deskundige bijwoonde. Die bepaling is verdwenen. Mogelijk is de wetgever ervan uitgegaan dat deze bepaling met de komst van het NRGD overbodig geworden is.

Als het onderzoek eenmaal verricht is en de verdachte kennis heeft genomen van de uitslag van het onderzoek, mag hij *een deskundige aanwijzen*

13 Art. 150a lid 3 Sv.

14 Art. 150b lid 2 Sv.

15 Art. 150a Sv, eerste lid, tweede volzin.

16 Art. 176 Sv.

17 De mini-instructie is een “klein gerechtelijk vooronderzoek” dat met minder formaliteiten is omgeven dan een gerechtelijk vooronderzoek.

18 Voorheen art. 36a en art. 36c Sv.

19 Art. 227 Sv lid 1 en 2, j^o art. 176 Sv, eerste volzin. Anders dan bij benoeming door de officier van justitie, vinden we die bevoegdheid niet terug bij een tegenonderzoek dat verricht wordt in opdracht van de rechter-commissaris.

20 Art. 227 lid 2 Sv. Voorheen heette dat “indien het belang van het onderzoek dit niet verbiedt”.

21 *Kamerstukken II* 1913-1914, 2896, nr. 3. p.110.

22 Art. 228 lid 4 Sv; voorheen art. 232 Sv.

23 Blok & Besier 1925, deel 1, p. 566, Hielkema 1996, p. 138.

24 Corstens 2008, p. 354.

25 Melai/Groenhuijsen e.a. Wetboek van Strafvordering art. 196, aant. 4b.

26 Art. 176 Sv.

die het uitgebrachte verslag onderzoekt.²⁷ Deze aanwijzing is eveneens beperkt tot één deskundige.²⁸ Van dit recht mag gelet op de rechtspraak van het EHRM niet gemakkelijk worden afgeweken.²⁹

De hiervoor genoemde rechten die de verdachte heeft, zouden weinig waarde hebben indien de uitkomst daarvan is dat de resultaten van het onderzoek niet erg betrouwbaar zijn, en dat het vervolgens daarbij blijft. Uitgangspunt is dat de verdachte in een proces dat op tegenspraak is gebaseerd, de mogelijkheid moet krijgen om met behulp van *gelijke wapenen* het door de vervolgende instantie aangevoerde bewijsmateriaal te bekritisieren en eventueel tegenbewijs te leveren.³⁰

Strafvordering biedt de mogelijkheid om *dezelfde of een of meer andere deskundigen nader onderzoek op te dragen*.³¹ Althans, voor zover dat mogelijk is. Voorheen bevatte Strafvordering enkel een bepaling om onderzoek op te dragen aan andere deskundigen.³² De verdachte mag verzoeken om een aanvullend of nieuw onderzoek “indien het rapport van de deskundige daartoe aanleiding geeft”.³³ Niet aan alle vragen om het uitvoeren van tegenonderzoek of aanvullend onderzoek behoeft onbeperkt tegemoet gekomen te worden. Uitgangspunt is dat redelijke, goed gemotiveerde verzoeken van de verdediging kunnen worden ingewilligd.³⁴ Van de verdediging wordt daarom verwacht dat zij aanneemelijk maakt waarom nader onderzoek moet worden verricht. Voor een recht op tegenonderzoek gelden de volgende voorwaarden: De verdachte moet de resultaten van het deskundigenonderzoek gemotiveerd betwisten. Hij moet gemotiveerd aantonen dat de door de rechter benoemde deskundige objectief gezien niet als onpartijdig kan worden beschouwd. Hij moet gemotiveerd aantonen dat de

op zijn verzoek te benoemen deskundige een relevante bijdrage kan leveren aan het strafproces. Het verzoek moet tijdig worden ingediend en hij moet het verzoek expliciet doen.³⁵ Wanneer het gaat om het repliceren van uitgevoerd standaardonderzoek, waarvan de betrouwbaarheid niet ter discussie staat, mag de rechter dat verzoek afwijzen.³⁶

Sommigen noemen de deskundige die opnieuw onderzoek verricht *opperdeskundige* of *superdeskundige*.³⁷ Anderen vinden deze term misleidend, omdat het hier niet gaat om deskundigen die wetenschappelijk gezien uitstijgen boven de eerder benoemde deskundigen.³⁸ Hoewel een verdachte mag verzoeken om een nieuw onderzoek door een andere deskundige zal wanneer hij onderzocht is in het Pieter Baan Centrum, het niet eenvoudig zijn om een onderzoek in een vergelijkbare kliniek uit te voeren. Deze zijn er namelijk niet. Wel kan klinisch onderzoek plaatsvinden in een “aangewezen inrichting”. Omdat in die inrichtingen veel minder klinische observaties plaatsvinden, beschikken degenen die bij die observatie van de verdachte betrokken zijn vaak over minder ervaring dan deskundigen van het PBC.

Tot slot mag een verdachte de *rechter ter terechtzitting* nog verzoeken om inschakeling van een gedragsdeskundige.³⁹ Wanneer de verdachte eerder een verzoek heeft gedaan om nieuw onderzoek, moet hij dat op de zitting uitdrukkelijk herhalen.⁴⁰ Op een verzoek van de verdachte op de zitting moet de rechtbank een beslissing nemen.⁴¹ De beslissing van de rechter moet in ieder geval blijken uit het proces-verbaal van de zitting of uit het vonnis. De rechter mag het verzoek afwijzen omdat hij dat overbodig vindt. Hij moet die afwijzing motiveren.⁴²

27 Art. 230 lid 2 Sv; voorheen art. 233 lid 1 Sv.

28 Corstens 2008, p. 355.

29 Zo bepaalde het EHRM in *Mantovanelli versus Frankrijk* dat het beginsel van *equality of arms*, dat art. 6 van het EVRM waarborgt, was geschonden. De reden daarvan was dat klagers in deze zaak op een moment dat hun argumenten nog daadwerkelijk effect konden sorteren, geen mogelijkheid hadden gekregen effectief commentaar te leveren op het medisch rapport. Het rapport was van doorslaggevend belang in die zaak. EHRM 18 maart 1997, NJ 1998/278.

30 EHRM 6 mei 1985, NJ 1989/385 (*Bönisch vs Austria*).

31 Art. 231 Sv.

32 Voorheen art. 235 Sv.

33 Art. 231 Sv.

34 *Kamerstukken II* 2006-2007, 31 116 , nr. 3 p. 3.

3.2.2 De raadsman

Strafvordering kent de raadsman niet expliciet het recht toe om de officier van justitie te verzoeken

35 Kwakman 2001, p. 365.

36 *Kamerstukken II* 2006-2007, 31 116 , nr. 3 p. 16 en 24.

37 Blok & Besier 1925, deel 1, p. 573.

38 Melai/Groenhuijsen e.a. Wetboek van Strafvordering art. 235 Sv, aant. 6; Hielkema 1996, p. 146.

39 Art. 328 Sv.

40 HR 7 mei 2002, NJ 2002/428.

41 HR 30 juni 1998, NJ 1999/60.

42 HR 24 november 1992, NJ 1993/249; HR 1 februari 2005, NJ 2006/422.

om benoeming van een gedragsdeskundige voor onderzoek en rapportage. Het oude artikel 151 Sv dat verdachte de bevoegdheid gaf om de officier van justitie om inschakeling van een gedragsdeskundige te verzoeken, bood die mogelijkheid wel.⁴³

Elke bevoegdheid van de verdachte voor wat betreft de benoeming van een gedragsdeskundige door de rechter-commissaris tijdens het gerechtelijk vooronderzoek, en nagenoeg elk recht dat hij dienaangaande heeft tijdens de mini-instructie zijn mede toegekend aan zijn raadsman.⁴⁴ Dit betekent dat de raadsman zowel tijdens het gerechtelijk vooronderzoek als tijdens de mini-instructie niet alleen mag verzoeken een door hem aanbevolen deskundige te benoemen, maar ook om een deskundige te benoemen die het onderzoek bijwoont, die het onderzoek controleert of die het onderzoek herhaalt.

Voor 1 januari 2010 waren enkele bevoegdheden van de verdachte en zijn raadsman bij benoeming van een gedragsdeskundige in het kader van een gerechtelijk vooronderzoek, uitgesloten bij benoeming in het kader van de mini-instructie. Het betrof het recht een deskundige aan te wijzen die bij het onderzoek aanwezig is en het aanwijzen van een deskundige die het verslag controleert.⁴⁵ Na inwerkingtreding van de Wet deskundige in strafzaken zijn deze verschillen verdwenen.⁴⁶

De rechten die de verdachte *ter terechtzitting* heeft, gelden ook voor de raadsman die de verdachte die op de zitting aanwezig is bijstaat.⁴⁷ Dat geldt eveneens voor de raadsman die door de afwezige verdachte is gemachtigd. Vaak zal de verdachte zijn raadsman het woord laten voeren. Dit betekent dat de raadsman *ter terechtzitting* mag verzoeken om inschakeling van een gedragsdeskundige.

3.2.3 De officier van justitie

De bevoegdheid van de officier van justitie om gedragsdeskundigen te benoemen voor onderzoek en rapportage is van vrij recente datum.⁴⁸ De voordelen van een benoeming door de officier van justitie zouden vooral praktisch van aard zijn, namelijk

tijdwinst en efficiency.⁴⁹ De officier van justitie is eveneens bevoegd op verzoek van de verdediging gedragsdeskundigen te benoemen voor aanvullend onderzoek of voor tegenonderzoek.⁵⁰ Voor het verrichten van tegenonderzoek mag hij een deskundige benoemen die door de verdachte is aangedragen.⁵¹

Hij mag alleen gedragsdeskundigen benoemen voor onderzoek en rapportage die ingeschreven staan in het NRGD.⁵² Hoewel sommigen ervoor hebben gepleit de officier van justitie een ruimere bevoegdheid toe te kennen bij het benoemen van deskundigen, is er nadrukkelijk voor gekozen dit niet te doen.⁵³ Ook tijdens een gerechtelijk vooronderzoek mag de officier van justitie ambtshalve deskundigen benoemen.⁵⁴ Wanneer een officier

49 Overigens lijkt niet iedereen overtuigd van die voordelen. Zo wordt door sommigen ervoor gepleit de bevoegdheid tot het benoemen van een gedragsdeskundige opnieuw uitsluitend toe te kennen aan de rechter-commissaris. (Toegang TBS, Verbeterproject TBS terecht, nr. 6, 2001, p. 19.) De leden van de werkgroep vrezden voor een verdunning van de bestaande kennis op het gebied van gedragsdeskundig onderzoek bij het kabinet van de rechter-commissaris. Als voordeel van inschakeling door de rechter-commissaris wordt onder meer genoemd dat de bespreking in het kabinet van de rechter-commissaris de acceptatie van verdachte van de noodzaak of wenselijkheid van gedragsdeskundige rapportage, en zijn bereidheid aan dergelijk onderzoek zijn medewerking te verlenen, kan vergroten. Bij dat gesprek is volgens de werkgroep niet alleen de verdachte en zijn raadsman aanwezig maar ook de officier van justitie. Daarnaast is de werkgroep van mening dat de verdachte een benoeming door de officier van justitie mogelijk eerder als niet onpartijdig ziet. (Toegang TBS, Verbeterproject TBS terecht, nr. 6, 2001, p. 27.) Volgens de werkgroep zou dit kunnen leiden tot een toenemend aantal contra-expertises en tot een *battle of experts* waarbij het OM en de advocatuur hun eigen deskundigen in de strijd brengen.

50 Art. 150a lid 1 Sv.

51 Art. 150a lid 3 Sv.

52 Art. 150 Sv.

53 Volgens de MvT "lijkt het vooralsnog wenselijk om de benoeming van een deskundige op een zeer specifiek terrein aan een beoordeling van de rechter te onderwerpen. Dit biedt de mogelijkheid voor de verdediging om zo snel mogelijk te kunnen nagaan of de deskundige vanuit het oogpunt van de verdediging aanvaardbaar is". *Kamerstukken II 2006-2007*, 31 116, nr. 3, p. 12.

54 Haverkate 2009, p. 8; Voor inwerkingtreding van de Wet deskundige in strafzaken was het de bedoeling dat wanneer een gerechtelijk vooronderzoek was ingesteld, de officier van justitie terughoudend was met het benoemen

43 Voorheen art 151 Sv.

44 Art. 241b Sv, j° art. 36c Sv.

45 Voorheen art. 36c Sv.

46 *Kamerstukken II 2006-2007*, 31 116, nr. 3 p. 16; Art. 36c eerste lid, *Stb* 2009,33.

47 Art. 331 Sv.

48 Wet van 27 mei 1999, *Stb*. 1999, 243.

van justitie niet geregistreerde deskundigen wil benoemen, moet hij daarvoor een vordering indienen bij de rechter(-commissaris).⁵⁵ Benoeming door de officier van justitie is beperkt tot ambulante onderzoek. Vindt de officier van justitie klinische observatie noodzakelijk, dan moet hij die vorderen bij de rechter-commissaris.⁵⁶

Vóór 1 januari 2010 was de officier van justitie enkel bevoegd gedragsdeskundigen te benoemen die beëdigd waren als vast gerechtelijk deskundige.⁵⁷ Dit wil zeggen, deskundigen die door het gerechtshof als zodanig waren beëdigd.⁵⁸ Achterliggende gedachte was dat dit een zekere garantie bood voor de deskundigheid en betrouwbaarheid van de deskundige. Wanneer de officier van justitie een gedragsdeskundige wilde benoemen die niet beëdigd was als vast gerechtelijk deskundige, moest hij die benoeming vorderen bij de rechter-commissaris.⁵⁹ Die eis is verdwenen met de komst van het NRGD.

De officier van justitie mag niet alleen ambts-halve een gedragsdeskundige benoemen, hij mag dat ook doen op verzoek van de verdachte of zijn raadsman.⁶⁰ Hij mag het verzoek van de verdachte alleen weigeren als hij van mening is dat dit "niet in het belang van het onderzoek" is.⁶¹ Wanneer de officier van justitie het verzoek van de verdachte weigert, moet hij hem daarvan gemotiveerd kennis geven. De verdachte mag dan de rechter-commissaris binnen twee weken na die kennisgeving verzoeken om tot benoeming van een deskundige over te gaan.⁶²

van gedragsdeskundigen voor onderzoek. Het standpunt was dat die benoeming in dat geval meer lag op de weg van de rechter-commissaris. *Kamerstukken II 1992-1993*, 23 251, nr. 3, p. 38-39.

55 Nota van toelichting bij Besluit register deskundige in strafzaken, *Stb 2009/330*, p. 8.

56 Art. 196 Sv.

57 Voorheen art. 151 Sv, aanhef.

58 Art. 151 Sv, j° art. 228 Sv. *Kamerstukken II 1992/1993*, 23 251, nr. 3, p. 38.

59 *Kamerstukken II 2006-2007*, 31 116, nr. 3, p. 9.

60 Art. 150 Sv. De officier van justitie moet de verdachte kennis geven van de beslissing tot het verlenen van de opdracht, de inhoud van de verleende opdracht en de tijd en plaats van het onderzoek (art. 150a Sv). Overigens lijkt mij dat laatste bij gedragsdeskundig onderzoek niet (snel) aan de orde. Voorheen was benoeming van een gedragsdeskundige geregeld in art. 151 Sv.

61 Cleiren & Nijboer 2009 (T&C Sv), art. 150 Sv (nieuw), aant. 1a.

62 Art. 150b Sv.

Wanneer de officier van justitie een gedragsdeskundige benoemt, heeft de verdachte minder bevoegdheden dan bij benoeming door de rechter-commissaris. Zo ontbreekt bij benoeming door de officier van justitie een bepaling die de verdediging het recht geeft een te benoemen deskundige aan te bevelen; een deskundige aan te wijzen die het recht heeft bij het onderzoek van de benoemde deskundige aanwezig te zijn en daarbij de nodige aanwijzingen te doen en opmerkingen te maken; en een deskundige aan te wijzen die het recht heeft toegezonden verslag te onderzoeken.

Zoals eerder aangegeven had de verdachte tot 1 januari 2010 bij (gedrags-)deskundig onderzoek in het kader van een gerechtelijk vooronderzoek meer bevoegdheden dan wanneer dat plaatsvond in het kader van de mini-instructie. Wanneer de verdachte of diens raadsman wensten dat alle bevoegdheden van art. 227-236 Sv van toepassing waren, moesten zij de officier van justitie verzoeken een vordering tot gerechtelijk vooronderzoek in te stellen.⁶³ Weigerde de officier van justitie een dergelijke vordering te doen, dan mocht de verdachte via de mini-instructie de rechter-commissaris verzoeken een gedragsdeskundige te benoemen.⁶⁴ Via de mini-instructie mocht de verdachte enigszins invloed uitoefenen op het onderzoek, bijvoorbeeld door het laten verrichten van een contra-expertise.⁶⁵

De officier van justitie mag zich ook tot de rechter-commissaris wenden met het verzoek dat die één of meer (gedrags-)deskundigen benoemt.⁶⁶ Hij kan dat zowel binnen een gerechtelijk vooronderzoek doen als daarbuiten.⁶⁷ De officier moet die weg bewandelen wanneer hij een niet geregistreerde deskundige wil benoemen. Voor inwerkingtreding van de Wet deskundige in strafzaken had de officier van justitie die mogelijkheid niet buiten het gerechtelijk vooronderzoek. Vanaf 1 januari 2010 mag hij dat ook in het kader van de mini-instructie.⁶⁸ De officier van justitie heeft geen wettelijke bevoegdheid om bij inschakeling van een gedragsdeskundige in het kader van een gerechtelijk vooronderzoek zelf deskundigen voor te dragen.⁶⁹

63 *Kamerstukken II 1992-1993*, 23 251, nr. 3, p. 38.

64 Art. 36a-e Sv.

65 *Kamerstukken II 1994/1995*, 23 251, nr. 9, p. 6.

66 Art. 227 Sv ev.

67 Art. 227 Sv j° art. 176 Sv.

68 Art. 176 Sv.

69 Art. 227 Sv.

De officier van justitie mag “indien het rapport van de deskundige daartoe aanleiding geeft” bij de rechter-commissaris vorderen dat hij dezelfde (gedrags-)deskundige benoemt voor onderzoek of één of meer nieuwe deskundigen.⁷⁰ Voorheen was die bevoegdheid beperkt tot andere deskundigen.⁷¹ De gronden die de wet noemde waren toen “indien de manier waarop het onderzoek door de deskundige is verricht daartoe aanleiding geeft, hetzij het verschil van de deskundigen omtrent de feiten, hetzij het verschil in oordeelvelling”.

De officier van justitie moet de verdachte schriftelijk kennis geven van de opdracht die hij verstrekt heeft aan de (gedrags-)deskundige en de inhoud daarvan.⁷² Dat geldt eveneens wanneer hij een contra-expert benoemt. Ten aanzien van de deskundige die een tegenonderzoek verricht, heeft de officier van justitie een informatieplicht. Dit houdt in dat hij hem het onderzoeksmateriaal en de gegevens uit het eerste onderzoek ter beschikking moet stellen.⁷³ Voor 1 januari 2010 golden deze bepalingen niet.

De officier van justitie mag ook nog bij de *rechter ter terechtzitting* inschakeling van een gedragsdeskundige vorderen.⁷⁴ Voordat de rechtbank op een vordering van de officier van justitie beslist, moet de rechtbank de verdachte of zijn raadsman hierover horen.⁷⁵ De rechtbank moet een beslissing nemen over het verzoek van de officier. De wet verplicht de rechter ter terechtzitting niet die beslissing te motiveren. In de praktijk wordt dat wel verlangd. Daaraan worden doorgaans geen zware eisen gesteld.

3.2.4 De rechter-commissaris

De rechter-commissaris heeft verschillende mogelijkheden om een gedragsdeskundige te benoemen voor onderzoek en rapportage. Hij mag dat doen tijdens het gerechtelijk vooronderzoek (art. 181 Sv e.v.) of via de mini-instructie (art. 36a Sv e.v.).⁷⁶ De mini-instructie biedt de verdachte de mogelijkheid

om buiten het gerechtelijk vooronderzoek om, de rechter-commissaris te verzoeken een gedragsdeskundige te benoemen.⁷⁷ Voor de bevoegdheden van de verdachte bij de inschakeling van een gedragsdeskundige maakt het geen verschil of dat gebeurt in het kader van een gerechtelijk vooronderzoek of via de mini-instructie.⁷⁸ Vóór 1 januari 2010 was dat anders. Benoemde de rechter-commissaris toen een gedragsdeskundige via de mini-instructie, dan had een verdachte meer rechten dan bij benoeming door de officier van justitie, maar minder dan bij benoeming door de rechter-commissaris via het gerechtelijk vooronderzoek. Zo had een verdachte bij de mini-instructie niet het recht een deskundige aan te wijzen die bij het onderzoek aanwezig was, of die het verslag van de door de rechter-commissaris aangewezen deskundige onderzocht.⁷⁹

De rechter-commissaris is bevoegd ambtshalve gedragsdeskundigen te benoemen voor onderzoek en rapportage, hij mag dat ook doen op vordering van de officier van justitie of op verzoek van de verdachte.⁸⁰ Voorheen mocht hij alleen in het kader van een gerechtelijk vooronderzoek op vordering van de officier een gedragsdeskundige benoemen.⁸¹ Bij de mini-instructie was de officier niet bevoegd een dergelijke vordering in te dienen. De rechter-commissaris mag op verzoek van de verdediging een deskundige benoemen die het recht heeft bij het onderzoek van de benoemde deskundige tegenwoordig te zijn en daarbij de nodige aanwijzingen te doen en opmerkingen te maken.⁸² Hij is eveneens bevoegd om op verzoek van de verdediging een deskundige te benoemen die het toegezonden verslag onderzoekt.⁸³

De rechter-commissaris mag gedragsdeskundigen benoemen voor ambulante onderzoek. Hij mag ook bevel geven tot klinische observatie.⁸⁴ Hij

uitdrukkelijk is bedoeld voor onderzoek door deskundigen.

70 Art. 231 Sv.

71 Voorheen art. 235 Sv.

72 Art. 150a lid 1 en 2 Sv.

73 Art. 150c Sv.

74 Art. 328 Sv.

75 Art. 329 Sv.

76 Art. 227 Sv, resp. art. 36a Sv. Uit *Kamerstukken II 1994-1995*, 23 251 nr. 9, p. 6 blijkt dat de mini-instructie ook

77 Art. 36a Sv betekent een versteviging van de rechtspositie van de verdachte. Zij is onder meer bedoeld om opsporingsinstanties van een te eenzijdig onderzoek af te houden. Mevis 2006, p. 308-309.

78 *Kamerstukken II 2006-2007*, 31 116, nr. 3, p. 16. Art. 36c lid 1 Sv, *Stb* 2009, 33.

79 Art. 36c Sv.

80 Art. 227 Sv en 176 Sv.

81 Voorheen art. 227 Sv.

82 Art. 228 lid 4 Sv.

83 Art. 230 Sv.

84 Volgens de leden van de werkgroep *Verbeteren Toegang TBS* had de wetswijziging van 2000, die de officier van justitie de bevoegdheid gaf vast gerechtelijk deskundigen

mag zowel geregistreerde als niet geregistreerde deskundigen benoemen. Tot 1 januari 2010 mocht de rechter-commissaris zowel deskundigen benoemen voor onderzoek en rapportage die speciaal in een zaak beëdigd waren als vast gerechtelijk deskundigen. Wanneer hij een deskundige benoemde die niet beëdigd was, moest hij hem voor zijn taak beëdigden. Dat geldt thans niet meer.

De rechter-commissaris is vrij om te kiezen wie hij als deskundige benoemt.⁸⁵ Wanneer hij een deskundige benoemt die niet geregistreerd staat in het NRGD, dan moet hij motiveren waarom hij hem als deskundige aanmerkt.⁸⁶ De keuzevrijheid van de rechter-commissaris mag beperkt worden door de verdachte en zijn raadsman. Wanneer de verdachte of zijn raadsman zelf deskundigen voordraagt om het onderzoek te verrichten, moet de rechter-commissaris deze voordracht volgen, tenzij het belang van het onderzoek zich hiertegen verzet.⁸⁷ Gedacht kan worden aan het geval dat de

te benoemen voor gedragsdeskundig onderzoek, tot gevolg dat de officier van justitie en de rechter-commissaris – in beginsel – slechts één type onderzoek konden aanvragen, de één alleen ambulante onderzoek, de ander alleen klinisch. Ik deel die opvatting niet. Wel is het zo dat de rechter-commissaris een bevel mag geven tot klinische observatie en de officier van justitie niet. Daarnaast mag de rechter-commissaris ook gedragsdeskundigen benoemen voor ambulante onderzoek. Wanneer het hiervoor genoemde standpunt van de werkgroep juist zou zijn, impliceerde dit dat alleen vast gerechtelijk deskundigen ingeschakeld mochten worden voor ambulante gedragsdeskundig onderzoek. De officier van justitie was immers alleen bevoegd vast gerechtelijk deskundigen te benoemen. Doorgeredeneerd naar de huidige wetgeving zou dit betekenen dat alleen geregistreerde deskundigen benoemd mogen worden voor ambulante onderzoek. (Toegang TBS, Verbetertraject TBS terecht, Toekomst TBS nr. 6, p. 27.)

85 *Kamerstukken II* 1914-1914, 286, nr. 3, p. 110. “Het scheen niet raadzaam om, ter verhooging van de deugdelijkheid dier keuze, in de wet den rechter te binden aan een lijst van met name aangewezen deskundigen. Ten slotte mag niet worden vergeten, dat voor zoover voor sommige onderdelen, als b.v. psychiatrische voorlichting, voorafgaande aanwijzing van deskundigen waaruit eene keuze kan geschieden, wenschelijk wordt geoordeeld, zulks ook thans, zonder uitdrukkelijke vermelding in de wet, kan geschieden.”

Zo ook HR 27 maart 1933, p. 907.

86 Art. 51k lid 2 Sv.

87 Art. 227 lid 2 Sv. Voorheen luidde de formulering “indien het belang van het onderzoek dit niet verbiedt”.

deskundige niet voldoet aan de eisen die aan hem gesteld mogen worden, of wanneer de deskundige die de rechter-commissaris wil benoemen over een grotere deskundigheid beschikt.⁸⁸ De rechter-commissaris moet de officier van justitie en de verdachte in kennis stellen van zijn beslissing tot benoeming van een deskundige en de opdracht die hij heeft verstrekt.⁸⁹

De rechter-commissaris mag indien het rapport van de deskundigen daartoe aanleiding geeft, ambtshalve, op vordering van de officier van justitie of op verzoek van de verdediging nader onderzoek opdragen aan dezelfde deskundige dan wel aan één of meer andere deskundigen.⁹⁰ Die bevoegdheid heeft hij zowel binnen als buiten het gerechtelijk vooronderzoek. Als uitgangspunt voor het toekennen van dat verzoek geldt dat “redelijke, goed gemotiveerde verzoeken” worden gehonoreerd.⁹¹ Wanneer de rechter-commissaris een nieuwe deskundige benoemt, moet hij hem een kopie verstrekken van het verslag.⁹²

De rechter-commissaris mag ook wanneer de behandeling van de zaak ter terechtzitting al is aangevangen nog betrokken worden bij de benoeming van een deskundige. De rechtbank moet dan het onderzoek schorsen om nader onderzoek te laten instellen door de rechter-commissaris. De rechter-commissaris is gebonden aan de opdracht die de zittingsrechter hem geeft.⁹³ Die opdracht kan betrekking hebben op wat de deskundige moet onderzoeken, maar ook op welke deskundige hij moet benoemen.

De rechter-commissaris mag op de deskundige druk uitoefenen om aan zijn opdracht te voldoen. Hiertoe kan hij hem dagvaarden voor hem te verschijnen. Bij niet verschijnen van de deskundige

88 Blok & Besier 1925, deel 1, p. 556; Hielkema 1996, p. 54-55.

89 Art. 228 lid 1 Sv.

90 Art. 231 Sv, j° art. 176 Sv; art. 241 Sv. Art. 241 Sv houdt onder meer in dat zodra het gerechtelijk vooronderzoek is gesloten maar voordat het onderzoek ter terechtzitting is aangevangen, de rechter-commissaris op verzoek van de verdachte of op vordering van de officier van justitie nader onderzoek kan verrichten. Bij nader onderzoek gaat het niet om een geheel nieuw onderzoek maar om een aanvulling op bestaand onderzoek.

91 *Kamerstukken II* 2006-2007, 31 116, nr. 3, p. 3.

92 Art. 231 lid 2 Sv.

93 Art. 316 Sv.

kan hij een bevel tot medebrenging uitvaardigen.⁹⁴ Toch lijkt het niet waarschijnlijk dat de rechter-commissaris hier snel toe zal overgaan. Want, zoals de wetgever het in een ander verband uitdrukt, “met onwillige deskundigen is het slecht waarheid zoeken”.⁹⁵

3.2.5 De rechter ter terechtzitting

In hoeverre mag de zittingsrechter zelf gedragsdeskundigen benoemen in strafzaken? Het antwoord op die vraag is na inwerkingtreding van de Wet deskundige in strafzaken niet duidelijk. In de parlementaire stukken wordt in algemene termen gerefereerd aan de rechter. Evenwel lijkt de wetgever ervan uit te zijn gegaan dat benoeming van een deskundige moet geschieden door tussenkomst van de officier van justitie of de rechter-commissaris.⁹⁶ Wel heeft de zittingsrechter nog steeds een wettelijke bevoegdheid bevel te geven tot klinische observatie.⁹⁷ De rechtbank mag dat bevel pas geven nadat het oordeel van een deskundige daarover is ingewonnen. Daarnaast moeten de officier van justitie, de verdachte en zijn raadsman hierover zijn gehoord.⁹⁸

Vóór 1 januari 2010 werd ervan uitgegaan dat wanneer geen gedragsdeskundige was ingeschakeld voor onderzoek en rapportage, de zittingsrechter die opdracht nog ter terechtzitting mocht verstrekken. Dit werd onder meer afgeleid uit art. 299 lid 3 (oud) Sv.⁹⁹ Op grond van dit artikel waren deskundigen verplicht de door de rechtbank gevorderde diensten te bewijzen.¹⁰⁰ De bevoegdheid van de zittingsrechter om gedragsdeskundigen in te schakelen wordt ook wel gebaseerd op zijn algemene onderzoekstaak.¹⁰¹

Als de zittingsrechter een gedragsdeskundige inschakelt, moet hij het onderzoek ter terechtzitting schorsen. Als voordeel van verwijzing naar de rechter-commissaris werd in het verleden wel genoemd dat het onderzoek met alle waarborgen van de artikelen 227 Sv tot en met 236 Sv was omgeven.

De rechtbank moet wanneer zij de stukken in handen stelt van de officier van justitie of de rechter-commissaris voor enig onderzoek, aangeven wat het onderwerp van onderzoek is. Zo nodig mag zij aangeven op welke manier dat onderzoek moet worden ingesteld. De rechter-commissaris moet voldoen aan het verzoek van de rechtbank.¹⁰² Hetzelfde geldt voor de officier van justitie. Het heeft naar mijn idee in dat geval niet veel zin dat de rechter-commissaris of officier van justitie aan het NIFP vraagt in hoeverre gedragsdeskundig onderzoek aangewezen is. Wanneer een NIFP-psychiater van mening is dat gedragsdeskundig onderzoek niet geïndiceerd is, moet dat toch verricht worden. Wel is de rechter-commissaris bevoegd het onderzoek uit te breiden. Wanneer de rechter ter terechtzitting vraagt om monodisciplinair gedragsdeskundig onderzoek, mag de rechter-commissaris niettemin besluiten tot multidisciplinair onderzoek.¹⁰³ In die zin kan een advies van een NIFP-psychiater wel nuttig zijn.

Praktisch voordeel van verwijzing is dat de rechter-commissaris of officier van justitie regelmatig contact heeft met een netwerk waartoe ook gedragsdeskundigen behoren. Bovendien beschikken zij over de benodigde administratieve ondersteuning om een en ander vlot te laten verlopen.

3.2.6 Het Nederlands Instituut voor Forensische Psychiatrie en Psychologie (NIFP)

Anders dan ten aanzien van de verdachte, zijn raadsman, de rechter-commissaris en de officier van justitie, is in het Wetboek van Strafvordering aan het NIFP niet de bevoegdheid toegekend te verzoeken om inschakeling van een gedragsdeskundige voor onderzoek en rapportage. Toch speelt het NIFP bij die inschakeling een grote rol.¹⁰⁴ Bij ambulante gedragsdeskundig onderzoek is voorafgaand advies niet wettelijk verplicht. Gaat het om een klinische

94 Art. 232 Sv, j° 213 Sv. Voorheen art. 227 Sv, j° art. 213 Sv.

95 *Kamerstukken II 1917-1918*, 77, nr. 1, p. 56.

96 *Kamerstukken II 2006-2007*, 31 116, nr. 3, p. 27-28; Haverkate 2009, p. 8. Overigens sluit Haverkate niet uit dat de zittingsrechter in de toekomst als benoemde instantie optreedt. Hij baseert zich daarbij op art. 51i Sv. Dit artikel bepaalt dat deskundigen die door de zittingsrechter worden gehoord, verplicht zijn de opgedragen diensten te bewijzen.

97 Art. 317 Sv en art. 509g Sv.

98 Art. 317 Sv en art. 509g Sv.

99 Dit artikel is inmiddels gewijzigd.

100 Cleiren & Nijboer 2009 (T&C Sv), art. 299 Sv, aant. 3b. Corstens 2008, p. 614.

101 Hof Arnhem 23 december 2002, NJ 2003/160.

102 Art. 316 Sv; Corstens 2008, p. 636.

103 Corstens 2008, p. 636.

104 Dit blijkt onder meer uit een beleidsplan van de FPD van 2000-2004, een informatiebrochure van juni 2007 en de website van het NIFP.

observatie die gepaard gaat met een bevel tot opneming, dan moet voorafgaand advies van een of meer deskundigen worden ingewonnen.¹⁰⁵ Hoewel dit advies niet per se afkomstig behoeft te zijn van een NIFP-psychiater, is dat meestal wel het geval. Het NIFP ziet bij de inschakeling van gedragsdeskundigen onder meer een taak voor zichzelf weggelegd bij de ondersteuning van de indicatiestelling voor een gedragsdeskundig onderzoek, maar ook bij het zoeken van een geschikte rapporteur bij de voorgelegde casus.¹⁰⁶ Sommige juristen zijn van mening dat niet aan het NIFP mag worden overgelaten welke deskundige benoemd moet worden. De rechter zou zelf verantwoordelijk moeten blijven voor de keuze van degene die benoemd wordt.¹⁰⁷

De rechter-commissaris en de officier van justitie mogen het NIFP advies vragen over de wenselijkheid van gedragsdeskundig onderzoek. Het NIFP beschikt over de nodige kennis en ervaring op dit gebied. De Werkgroep *Indicatiestelling Pro-Justitiaonderzoek*, bestaande uit medewerkers van het NIFP en het Pieter Baan Centrum, heeft in 1999 een rapport uitgebracht over de indicatiestelling voor gedragsdeskundig onderzoek Pro Justitia. Indicatiestelling voor gedragsdeskundig onderzoek is ook het centrale thema in de dissertatie van Van Kordelaar.¹⁰⁸ Uit dat onderzoek is *BooG* (Beslissingondersteuning onderzoek Geestvermogens) voortgekomen. *BooG* is bedoeld als een hulpmiddel om de beslissing of gedragsdeskundig onderzoek nodig is of niet te ondersteunen. Met het gebruik van *BooG* wordt beoogd tot een mate van standaardisering te komen bij het inschakelen van gedragsdeskundigen in strafzaken. Met dit instrument kan de officier van justitie of de rechter-commissaris vaststellen in hoeverre bij een verdachte onderzoek nodig is. Niet altijd geeft *BooG* daarover uitsluitsel. Vaak is hulp van een NIFP-psychiater of psycholoog nodig om de noodzaak tot een onderzoek vast te stellen.¹⁰⁹

De gedragscode voor NIFP-psychiaters schrijft voor dat het advies voor de indicatie van gedragsdeskundig onderzoek gebaseerd moet zijn op onderzoek van de verdachte.¹¹⁰ Dit betreft een beperkt onderzoek, dat voornamelijk gericht is op beantwoording van de vraag of er een indicatie bestaat voor nader gedragsdeskundig onderzoek. Daarom mogen aan dat onderzoek niet dezelfde eisen gesteld worden als aan een Pro-Justitiaonderzoek.¹¹¹ Soms vindt die indicatiestelling enkel plaats op basis van de gerechtelijke stukken die ter beschikking zijn gesteld door de rechter-commissaris of de officier van justitie. Vanuit het NIFP wordt dit niet de meest gewenste manier van werken geacht.¹¹² Ik deel die opvatting, hoewel ik liever een minder vrijblijvende formulering zie. Bij de indicatiestelling zou alleen afgezien mogen worden van onderzoek van de verdachte, wanneer dat onderzoek niet mogelijk is.¹¹³ Dat standpunt lijkt mij juist. Vaak zijn de beschikbare processtukken beperkt, omdat de indicatiestelling voor gedragsdeskundig onderzoek veelal in een vroeg stadium van de procesgang plaatsvindt. Wanneer een NIFP-psychiater klinische observatie adviseert, is hij verplicht de verdachte voorafgaand te onderzoeken. Hij mag dat advies niet enkel baseren op bestudering van de processtukken.¹¹⁴

Soms komt een verdachte tijdens zijn verblijf in het huis van bewaring in contact met een NIFP-psychiater via een zogeheten zorgconsult, en niet omdat de rechter-commissaris of officier van justitie daar om verzoekt. In dat geval is sprake van een geneeskundige behandelingsovereenkomst. Daarom is de Wet inzake de geneeskundige behandelingsovereenkomst (Wgbo) van toepassing. Wanneer een NIFP-psychiater die een zorgcontact heeft met de verdachte, een onderzoek naar de geestvermogens noodzakelijk acht om de rechter voor te lichten, moet hij zich houden aan de Wgbo. Dit betekent onder meer dat de arts gehouden is aan zijn beroepsgeheim. De verdachte moet daarom toestemming geven aan een NIFP-psychiater die hem behandelt om medische informatie over hem te mogen verstrekken aan derden. Bij de indicatiestelling voor gedragsdeskundig onderzoek zal vaak

105 Art. 197 Sv.

106 De delicate balans, Beleidsplan 2000-2004, p. 7.

107 HR 17 februari 2009, NJ 2009/327, noot J.M. Reijntjes. Ook na invoering van de Wet deskundige in strafzaken wordt dat volgens Reijntjes niet wezenlijk anders. Alleen wanneer de verdachte iemand aanbeveelt die niet in het landelijk register voorkomt, dient afzonderlijk te worden gemotiveerd waarom hij toch als deskundige wordt aangemerkt (art. 51k, j° 227 lid 2 Sv).

108 Van Kordelaar 2002.

109 NIFP Magazine, Rapportage Pro Justitia oktober 2008, p. 12.

110 "Gedragscode FPD-psychiaters" 2006, art. 2.1.1.

111 Regionaal Tuchtcollege Groningen 15 april 2008, G. 2005/69.

112 Beleidsplan 1999-2002, p.10, De delicate balans, beleidsplan 2000-2004, p. 15.

113 Gedragscode FPD-psychiaters 2006, art. 2.1.1.

114 Regionaal Tuchtcollege Amsterdam 21-11-2006, 05/225, GJ 2007/30.

gebruik gemaakt worden van de informatie die bekend is vanuit de psychiatrische zorgverlening, om het nut of de noodzaak van onderzoek Pro Justitia te onderbouwen. Wanneer een verdachte bezwaar heeft tegen het uitbrengen van een advies door zijn behandelaar om hem gedragsdeskundig te doen onderzoeken, moet een andere NIFP-psychiater daarvoor de indicatie stellen en dat advies uitbrengen. Naar mijn idee bestaat er geen bezwaar tegen dat de NIFP-psychiater die de zorg verleent, met toestemming van de verdachte dat advies uitbrengt.

Duidelijk is in ieder geval dat een NIFP-psychiater die een verdachte behandelt, hem niet zelf mag onderzoeken om de rechter voor te lichten omtrent vragen zoals toerekeningsvatbaarheid. Zorg- en rapportagetaken moeten strikt gescheiden zijn. Bij onderzoek Pro Justitia mag geen sprake zijn van een arts-patiënt-relatie. De medische ethiek staat niet toe dat een behandelend arts over zijn patiënt een rapport Pro Justitia uitbrengt.¹¹⁵ Ook vanuit het medisch tuchtrecht zijn hiertegen bezwaren naar voren gebracht.¹¹⁶

Gezien het voorgaande is het enigszins verrassend dat de medische tuchtrechter er kennelijk geen bezwaar tegen heeft dat een NIFP-psychiater die een verdachte behandelt, aan een collega NIFP-psychiater en aan de rechter-commissaris – zonder toestemming van de verdachte – een klinische observatie in het Pieter Baan Centrum adviseert.¹¹⁷ In een zaak die voorgelegd was aan het Regionaal Tuchtcollege Gezondheidszorg (RTG) ging het om het volgende:

Een psychiater die in het huis van bewaring een verdachte behandelde, kwam tot de conclusie dat de verdachte leed aan een ernstig psychiatrisch ziektebeeld. De psychiater vroeg zich af of de rechtbank in de desbetreffende zaak wel voldoende voorgelicht was over de persoon van de verdachte. Uit psychologisch onderzoek Pro Justitia bleek dat verdachte leed aan een psychose. Tijdens de voorlopige hechtenis verslechterde de psychische toestand van de ver-

dachte. Er was op een gegeven moment geen goede communicatie meer met hem mogelijk. De NIFP-psychiater overlegde met een collega psychiater. Beiden kwamen tot de conclusie dat nader onderzoek nodig was om de rechtbank voldoende voor te lichten. Omdat betrokkene onderzoek weigerde werd een opname in het PBC geadviseerd.

Op een klacht van verdachte over het verstrekken van die informatie oordeelde het RTG als volgt:

“Het College is van oordeel dat verweerder als behandelend psychiater in het kader van de detentie van klager informatie over klager heeft kunnen doorgeven aan [collega NIFP-psychiater, CvE] en de rechter-commissaris. De taak van verweerder bestaat er nu juist uit justitie te adviseren omtrent de plaatsing van gedetineerden. Verweerder heeft zijn zwijgplicht dan ook niet geschonden door informatie over klager te verstrekken die van invloed zou kunnen zijn op deze plaatsing.” [Met de plaatsing wordt de opname voor klinische observatie in het PBC bedoeld, CvE].

Pragmatisch is deze uitkomst wel. Toch lijkt het mij dat de psychiater in deze zaak zijn beroepsgeheim heeft geschonden. Naar mijn idee was het beter geweest wanneer een college die geen behandelrelatie met de verdachte had, de rechter had geadviseerd. Wanneer een NIFP-psychiater geen zorgverlener is maar enkel optreedt om de rechter-commissaris of officier van justitie te adviseren, is geen sprake van een behandelingsovereenkomst in de zin van art. 446 Wgbo. Wel is de Wgbo via de zogeheten schakelbepaling van art. 464 Wgbo op dit soort situaties van toepassing. Dit betekent dat de Wgbo ook van toepassing is op taken die een NIFP-psychiater verricht buiten het kader van een behandelingsovereenkomst. Een Besluit van 13 maart 2000 komt aan een aantal belemmeringen tegemoet. Volgens dit Besluit zet een verzoek van de officier van justitie of de rechter-commissaris het instemmingsvereiste en de geheimhoudingsplicht die gelden bij de geneeskundige behandelingsovereenkomst, opzij.¹¹⁸ Dit Besluit voegt daaraan toe dat deze praktijk, waarin een NIFP-psychiater een eerste indruk geeft over een verdachte, in (voorheen) art. 151 Sv wettelijk is vastgelegd.¹¹⁹ Geen onderscheid wordt gemaakt tussen de NIFP-psychiater die een verdachte al in behandeling heeft of gehad heeft, en een NIFP-psychiater waarbij dat niet het geval is. Volgens een gedragscode voor NIFP-psychiaters mag een NIFP-psychiater die een verdachte behan-

115 Nieboer 1970, p. 125-126.

116 *Tijdschrift voor Gezondheidsrecht* 1997/1.

117 Uitspraak Regionaal Tuchtcollege Amsterdam d.d. 21 januari 2003 (niet gepubliceerd). Overigens was de klacht in deze tuchtzaak dat verweerder fictieve informatie over klager had verschaft aan het Openbaar Ministerie. Klager ontkende het tenlastegelegde. Volgens hem bestond er derhalve geen gevaar voor herhaling. De psychiater werd dus niet aangeklaagd omdat hij als behandelaar informatie had verstrekt aan het Openbaar Ministerie of de rechter-commissaris.

118 *Stb* 2000, 121, p.11.

119 *Thans* art. 150 Sv.

delt, met diens toestemming adviseren over de onderzoeksmodaliteit.¹²⁰

Een ander onderdeel van de rapportagebemiddeling dat het NIFP als taak beschouwt, is *monitoring*. Dit houdt in dat het NIFP de onderzoekstrajecten volgt en beschikbaar is voor de opdrachtgever en de deskundige voor overleg en advies. Daarnaast bewaakt het NIFP de logistieke administratieve organisatie.¹²¹

3.2.7 De reclassering

De reclassering schakelt zelf geen gedragsdeskundigen in voor onderzoek en rapportage. Wel kan zij bij die inschakeling door anderen een rol spelen. Geregeld heeft de reclassering al in een vroeg stadium van de procesgang contact met een verdachte. Dit gebeurt bij het zogeheten *vroeghulpbezoek*. Een reclasseringsmedewerker voert dan één of meer gesprekken met een verdachte. Meestal gebeurt dit tijdens de in verzekeringstelling op het politiebureau. Ook aan het begin van de preventieve hechtenis in het huis van bewaring kan nog een vroeghulpbezoek plaatsvinden.¹²² De belangrijkste taak vanuit de vroeghulp is het adviseren van de rechterlijke macht. Dit advies kan eruit bestaan dat de reclassering de rechter-commissaris of officier van justitie adviseert een gedragsdeskundige in te schakelen voor onderzoek en rapportage. Soms adviseert de reclassering het NIFP in te schakelen om voorlichting te geven over de wenselijkheid van gedragsdeskundig onderzoek. De reclassering mag zelf het NIFP om raad vragen over de wenselijkheid of noodzaak van gedragsdeskundig onderzoek.

Niet alleen in de vroeghulpfase adviseert de reclassering de rechter-commissaris of officier van justitie. Dit gebeurt ook wel door middel van het "voorlichtingsrapport". In het voorlichtingsrapport doet de reclassering aanbevelingen over wat in het vervolg van het straf- en begeleidingsproces met de verdachte moet gebeuren om de kans op recidive zo klein mogelijk te maken. Soms adviseert de reclassering in het voorlichtingsrapport een gedragsdeskundige in te schakelen voor onderzoek en rapportage. Voor alle partijen is het beter dat dit eerder gebeurt, zoals bij de vroeghulp. Dit zal niet altijd mogelijk zijn omdat niet iedere verdachte in

het kader van de vroeghulp wordt bezocht. Wanneer dat advies voor het eerst gegeven wordt in het voorlichtingsrapport, betekent dit – wanneer dit advies gevolgd wordt – vaak een aanhouding van de zaak op de zitting.

3.3 Onderzoek en rapportage Pro Justitia: opdracht en vraagstelling

Voordat een deskundige zijn onderzoek aanvangt, moet hij daarvoor zijn benoemd door de opdrachtgever.¹²³ De opdrachtgever is degene die de formele opdracht aan de deskundige verstrekt. De figuur van de opdrachtgever valt in beginsel samen met de benoemende autoriteit.¹²⁴ Hij is verantwoordelijk voor de keuze van de deskundige en de omvang van de vraagstelling.¹²⁵

De benoemde deskundige moet het hem opgedragen onderzoek *persoonlijk* uitvoeren.¹²⁶ Volgens de MvT bij de Wet deskundige in strafzaken mag de deskundige delen van het onderzoek door anderen laten verrichten, met dien verstande dat hij zelf verantwoordelijk blijft voor het verslag.¹²⁷ Sommige juristen achten delegatie van (onderdelen van) het onderzoek aan andere deskundigen uit den boze. De rechter mag volgens hen de deskundige niet de vrijheid geven een deel van zijn onderzoek uit te besteden aan niet van tevoren aangewezen deskundigen. Wanneer een deskundige een deel van zijn onderzoek uitbesteedt of het hele onderzoek, dan moet die tweede deskundige apart worden benoemd. Alleen op die manier kan de rechter zijn verantwoordelijkheid voor de deskundigheid, onafhankelijkheid en onbevooroordeeldheid van de deskundige waarmaken.¹²⁸ Dit betekent naar mijn idee voor de beroepspraktijk dat wanneer een gedragsdeskundige onderzoek verricht onder supervisie, de supervisor en de onderzoeker beiden benoemd moeten worden. Dit houdt ook in dat een gedragsdeskundige die een opdracht geheel of gedeeltelijk verricht op naam van een benoemde gedragsdeskundige, zelf benoemd moet worden.

Dat kan niet betekenen dat leidinggevend van onderzoeksbureaus die zelf benoemd zijn, dat onderzoek (voor een belangrijk deel) uitbesteden aan medewerkers van dat bureau. In het verle-

120 Art. 2.1.3. Gedragscode voor FPD-psychiaters 2006.

121 Het kennisinstituut voor forensische psychiatrie en psychologie NIFP, juni 2007, p.11.

122 www.reclassering.nl, 23-05-2006.

123 In art. 511 Sv wordt deze aanduiding gebruikt.

124 Haverkate 2008, p. 19.

125 *Handelingen I* 2008-2009, 31 116, nr. 18, p. 926.

126 Noot Reijntjes bij HR 17 februari 2009, NJ 2009/327.

127 *Kamerstukken II* 2006-2007, 31 116, nr. 3. p. 23.

128 Noot Reijntjes bij HR 17 februari 2009, NJ 2009/327.

den waren medewerkers bij dergelijke bureaus vaak niet beëdigd als vast gerechtelijk deskundige. Thans zijn zij doorgaans niet geregistreerd in het NRGD en komen daar enkel op formele gronden al niet voor in aanmerking. Zij voldoen meestal niet aan de eisen die het NRGD stelt om voor registratie in aanmerking te komen. Geregeld hebben psychologen die (een belangrijk deel van) dat onderzoek verrichten geen GZ-opleiding of een daarmee vergelijkbare opleiding genoten.¹²⁹ Dat geldt eveneens voor de opleiding die het NIFP verzorgt voor gedragsdeskundigen in strafzaken. Om die opleiding te mogen volgen, moet de psycholoog geregistreerd staan als GZ-psycholoog. Het kan ook niet de bedoeling zijn dat een ander dan de benoemde gedragsdeskundige voor het belangrijkste deel het onderzoek verricht en/of het verslag schrijft en dat enkel de benoemde deskundige het verslag ondertekent, waarna in het rapport wordt vermeld dat de benoemde psycholoog dat rapport uitbrengt “in samenwerking met” degene die het onderzoek heeft verricht. Die rapporten wekken de indruk dat het onderzoek hoofdzakelijk is verricht door de benoemde deskundige en dat die het rapport heeft opgesteld, terwijl het omgekeerde het geval is. Het lijkt mij voor de rechter wel erg moeilijk, zo niet onmogelijk om zijn verantwoordelijkheid voor de deskundigheid, onafhankelijkheid en onpartijdigheid van de deskundige bij deze gang van zaken waar te maken.

Volgens het Wetboek van Strafvordering moet de benoeming van de (gedrags-)deskundige de *opdracht* vermelden die moet worden vervuld en de *termijn* binnen welke de deskundige het schriftelijk verslag moet uitbrengen.¹³⁰ De opdracht moet vergezeld gaan van een duidelijke vraagstelling, ook wel aangeduid als de *lex suprema*.¹³¹ Anders gezegd, de opdrachtgever mag de gedragsdeskundige geen

blanco cheque geven.¹³² Bij benoeming door de rechter-commissaris kent Strafvordering de deskundige expliciet de bevoegdheid toe zich ter verheldering van zijn opdracht te wenden tot de rechter-commissaris.¹³³ In geval van benoeming door de officier van justitie ontbreekt die bepaling. Overigens staat niets eraan in de weg dat de opdrachtgever met de deskundige overlegt over de vraagstelling.¹³⁴ Dit kan voordelen hebben. Zo kan overleg gepleegd worden over wat de gedragsdeskundige wel en niet kan onderzoeken. Voor de rechter ligt het belang van een juiste vraagstelling erin dat het onderzoek gericht is op die aspecten, die van belang zijn voor de rechtspraak. Voor de deskundige is een heldere vraagstelling noodzakelijk om te weten waar zijn onderzoek zich op moet richten. De opdracht aan de deskundige mag beperkende voorwaarden bevatten. Zo mag de rechter als voorwaarde stellen dat indien de deskundige overleg wenst te plegen met andere deskundigen, dat alleen mag na overleg met de rechter-commissaris, en dat slechts in Nederland werkenden en degenen die als vast gerechtelijk deskundige zijn beëdigd hiervoor in aanmerking komen.¹³⁵ Aan de deskundige mogen geen vragen gesteld worden die buiten zijn vakgebied liggen of die aan de rechter toebehoren.¹³⁶ De deskundigenverklaring mag niet vooruitlopen op het aan de rechter voorbehouden oordeel en geen aan de rechter voorbehouden beslissingen bevatten. Voorbeelden van dit laatste is de vraag of de verdachte het tenlastegelegde heeft gepleegd, of welke straf of maatregel de rechter moet opleggen.¹³⁷ Soms verschillen de meningen over het antwoord op de vraag tot wiens terrein een bepaalde vraag behoort. Dat zien we bijvoorbeeld bij de toerekeningsvatbaarheid.¹³⁸

Het Wetboek van Strafrecht biedt voor de gangbare situaties aanknopingspunten voor de vraagstelling aan gedragsdeskundigen. De rechter moet altijd een uitspraak doen over de strafbaarheid van de verdachte. Volgens art. 39 Sr is immers niet

129 De GZ-opleiding is een postdoctorale opleiding in combinatie met gesuperviseerde praktijkervaring, die minimaal twee jaar duurt.; NRGD, 2010. Voor de registratie in het NRGD geldt naast een afgeronde gedragswetenschappelijke Master/Doctoraal opleiding aan een universiteit, een met goed gevolg afgeronde postacademische opleiding waarin in voldoende mate aandacht is besteed aan de diagnostiek van psychopathologie en de behandeling daarvan, zowel in theorie als praktijk.

130 Art. 51i Sv. Voorheen art. 151 lid 1 Sv; art. 227 lid 1 Sv.

131 Nieboer 1970, p. 126; Haffmans 1989, p. 165; Crombag, Van Koppen en Wagenaar 1994, p. 308; *Kamerstukken II* 1913-1914, 286, nr. 3, p. 10.

132 Noot Reijntjes bij HR 17 februari 2009, NJ 2009/327.

133 Art. 229 Sv.

134 Corstens 2008, p. 350.

135 HR 17 februari 2009, NJ 2009/327.

136 Crombag, Van Koppen en Wagenaar 1994, p. 307.

137 Nijboer 2000, p. 257. Volgens J.F. Nijboer schuilt hier op de achtergrond de Anglo-Amerikaanse *ultimate-issue-regel*; de uiteindelijke beslissing omtrent de kwalificatie en de (verdere) strafbaarheid van feit en dader is niet aan getuigen of deskundigen.

138 Zie onder andere Haffmans 1989, p. 42-45, Malsch 1999, p. 227-237.

strafbaar hij die een feit begaat, dat hem vanwege de gebrekkige ontwikkeling of ziekelijke stoornis van de geestvermogens niet kan worden toegerekend. Deze bepaling vraagt in ieder geval antwoord op de volgende drie vragen:

1. Was bij de dader ten tijde van de tenlastegelegde feiten sprake van een gebrekkige ontwikkeling of ziekelijke stoornis van de geestvermogens?
2. Komt het strafbare feit voort uit de gebrekkige ontwikkeling of ziekelijke stoornis?
3. Behoort op die grond toerekening achterwege te blijven?¹³⁹

Aan deze vragen moet met het oog op de vraag in hoeverre een last tot plaatsing in een psychiatrisch ziekenhuis of een TBS aangewezen is, in ieder geval de volgende vraag toegevoegd worden:

4. Is betrokkene op grond van zijn gebrekkige ontwikkeling of ziekelijke stoornis gevaarlijk en zo ja, waaruit bestaat dat gevaar dan?¹⁴⁰

De vraagstelling aan gedragsdeskundigen is van tijd tot tijd een dankbaar onderwerp om aan een nadere beschouwing te onderwerpen. De meest uitgebreide vraagstelling die ik ben tegengekomen dateert uit begin jaren zeventig van de vorige eeuw. Die vragen luiden als volgt:

139 Hazewinkel-Suringa/Remmelink 1995, p. 278.

140 Deze vraag valt af te leiden uit art. 37 lid 1 Sr, dat luidt: De rechter kan gelasten dat degene aan wie een strafbaar feit wegens de gebrekkige ontwikkeling of ziekelijke stoornis van zijn geestvermogens niet kan worden toegerekend, in een psychiatrisch ziekenhuis zal worden geplaatst voor een termijn van een jaar, doch alleen indien hij gevaarlijk is voor zichzelf, voor anderen, of voor de algemene veiligheid van personen of goederen. Art. 37a Sr lid 1, 2° luidt: De verdachte bij wie tijdens het begaan van het feit gebrekkige ontwikkeling of ziekelijke stoornis van de geestvermogens bestond, kan op last van de rechter ter beschikking worden gesteld indien: de veiligheid van anderen, dan wel de algemene veiligheid van personen of goederen het opleggen van die maatregel eist. (Voor het opleggen van een TBS geldt hiernaast nog een aantal eisen.) Wanneer de gedragsdeskundige aangeeft welk gevaar verdachte oplevert vanuit zijn stoornis, kan de rechter bepalen in hoeverre dat gevaar voldoet aan de criteria van art. 37 en 37a Sr.

“Vraag 1

- a) Is door Uw onderzoek vastgesteld, dat bij onderzochte tijdens het begaan van het delict een psychische afwijking bestond?
- b) Zo ja, op welke gronden rust deze vaststelling en hoe omschrijft U de gevonden afwijking?
- c) Zo neen, acht U nog nader onderzoek nodig?

Vraag 2

- a) Bestaat er naar Uw oordeel een zodanig verband tussen de door u gevonden psychische afwijking en het gepleegde delict, dat dit delict vanuit deze afwijking gezien verklaarbaar of begrijpelijk is?
- b) Zo ja, wilt U dit verband beschrijven en wel zo mogelijk op een wijze, die door de niet-deskundige kan worden begrepen?
- c) Zo neen, wilt U deze ontkenning nader motiveren?

Vraag 3

- a) Heeft naar Uw oordeel het verband tussen de door U gevonden psychische afwijking en het gepleegde delict een oorzakelijk karakter?
- b) Zo ja, in welke mate werd volgens Uw schatting dit delict door deze afwijking veroorzaakt? U gelieve de gradaties te classificeren in de volgende categorieën: 1) zeer gering tot licht, 2) licht tot aanzienlijk, 3) aanzienlijk tot zeer sterk, 4) zeer sterk tot algeheel; dan wel; deze te beschrijven met één van de beide gradaties, die elke categorie begrenzen.
- c) Zo neen, wilt U deze ontkenning nader motiveren?

Vraag 4

- a) Is het gepleegde delict (mede) veroorzaakt door een psychische afwijking of door een verergering daarvan, welke afwijking of verergering (mede) door toedoen van de onderzochte is ontstaan?
- b) Zo ja, in welke mate was dit toedoen van invloed?
- c) En in welke mate werd dit toedoen van de onderzochte naar Uw oordeel veroorzaakt door een bij hem tevoren reeds bestaande psychische afwijking? U gelieve de gradaties te beschrijven respectievelijk te classificeren zoals aangegeven in vraag 3.

Vraag 5

- a) Zijn er andere factoren dan de psychische afwijking aan te wijzen, die van betekenis zijn geweest bij de totstandkoming van het delict?

- b) Zo ja, welke zijn deze factoren en hoe moet hun betekenis worden omschreven?
- c) In welke mate zijn deze factoren ontstaan door (actief of passief) toedoen van de onderzochte?
- d) En/of in welke mate was hij buiten staat zich aan hun invloed te onttrekken?
U gelieve de gradaties te beschrijven respectievelijk te classificeren zoals aangegeven in vraag 3.

Vraag 6

- a) In welke mate wordt het delict door de psychische afwijking, eventueel in samenhang of wisselwerking met de in de vorige vraag bedoelde factoren geïndividualiseerd?
U gelieve de mate van individualisering aan te geven in de volgende gradaties: 1) beantwoordend aan de karakterisering vermeld in het desbetreffende artikel van het Wetboek van Strafrecht, 2) vallend onder de categorie delicten gerubriceerd in de desbetreffende titel van het Wetboek van Strafrecht, 3) ressorterend onder één van de algemene categorieën agressieve, seksuele, economische en overige delicten, 4) behorend tot de strafbaar gestelde handelingen, 5) slechts in het algemeen kwalificeerbaar als een antisociale handeling.
- b) Indien de individualisering mede wordt verklaard door andere factoren dan de psychische afwijking, is het mogelijk deze afwijking van die factoren, met het oog op de individualisering, te abstraheren?
- c) Zo ja, in welke mate verklaart de psychische afwijking de individualisering, zoals deze werd omschreven met de categorieën vermeld onder a)? U gelieve de mate van deze bijdrage te benoemen respectievelijk te classificeren als aangegeven in vraag 3.

Vraag 7

- a) Bestaat het gevaar dat onderzochte opnieuw een delict pleegt, wanneer hij op vrije voeten zou komen, c.q. blijven, zonder dat zijn psychische toestand aanmerkelijk is verbeterd?
- b) Zo ja, welk soort delicten verwacht U en
- c) Hoe groot is dit gevaar? U gelieve deze grootte uit te drukken in de volgende categorieën: 1) zeer gering tot matig, 2) matig tot aanzienlijk, 3) aanzienlijk tot zeer groot; dan wel deze beschrijven met één van de beide gradaties, die elke categorie begrenzen.

Vraag 8

Welke bejegening of combinatie van bejegeningen, vallende binnen de mogelijkheden die het Wet-

boek van Strafrecht biedt, acht U hier aangewezen en welke niet, gezien de inhoud en strekking van Uw antwoorden op de voorgaande vragen.¹⁴¹

Nadien zijn nog geregeld vraagstellingen geformuleerd. Hoewel die de ene keer uitgebreider uitval- len dan op een ander moment, komen ze in de kern vrijwel altijd op hetzelfde neer.¹⁴² Vaak gaan de vragen vergezeld van een aantal subvragen, die de onderzoeker zouden moeten dwingen de ge- geven antwoorden te onderbouwen. Een vraagstelling die het NIFP adviseert om te gebruiken wanneer de opdracht geen vraagstelling bevat, luidt als volgt:

- 1 Indien betrokkene weigert onderzocht te worden, tot welke overwegingen van de rapporteur geeft die weigering aanleiding?
- 2 Is onderzochte lijdende aan een ziekelijke stoornis en/of gebrekkige ontwikkeling van zijn geestvermogens en zo ja, hoe is dat in di- agnostische zin te omschrijven?
- 3 Hoe was dit ten tijde van het plegen van het tenlastegelegde?
- 4 Beïnvloedde de eventuele ziekelijke stoornis/ gebrekkige ontwikkeling van de geestvermo- gens onderzochtes gedragskeuzes, c.q. gedra- gingen ten tijde van het tenlastegelegde zo- danig dat het tenlastegelegde daaruit (mede) verklaard kan worden?
- 5 Zo ja, kan de deskundige dan gemotiveerd aan- geven:
 - a. op welke manier dat geschiedde;
 - b. in welke mate het geschiedde;
 - c. welke conclusie met betrekking tot de toe- rekeningsvatbaarheid op grond hiervan te adviseren is?
- 6 a. Welke factoren, voortkomend uit de stoornis van betrokkene kunnen van belang zijn voor de kans op recidive?
 - b. Welke andere factoren en condities dienen hierbij in ogenschouw genomen te worden?
 - c. Is iets te zeggen over eventuele onderlinge beïnvloeding van deze factoren en condi- ties?
- 7 a. Welke aanbevelingen van gedragskundige en van andere aard zijn er te doen voor in- terventies op deze factoren en condities en hun eventuele onderlinge beïnvloeding en

141 Nieboer 1970, p. 202-207.

142 Nieboer 1970, p. 202 e.v.; Haffmans 1989, p. 146 e.v.; Eizenga & Van Esch 1994, p. 40.; Van Panhuis 1994, p. 187-193; Van Marle 1999, p. 79; Van Panhuis 2000, p. 103-105.

binnen welk juridisch kader zou dit gerealiseerd kunnen worden?

b. Wat is praktisch wenselijk en haalbaar?

Met deze vraagstelling worden volgens sommige psychiaters de psychiatrisch en psychologisch deskundigen meestal overvraagd. Veel meer dan het stellen van een goede diagnose zou van hen niet verwacht mogen worden. Het stellen van een goede diagnose zou al moeilijk genoeg zijn, ook omdat veel rapporteurs relatief weinig klinische ervaring en een beperkt deskundigheidsgebied zouden hebben.¹⁴³

Dat de vraagstelling bij het gedragsdeskundig onderzoek erg belangrijk is, blijkt uit het volgende voorbeeld dat ontleend is aan de advocaat Van den Puttelaar:

Het Pieter Baan Centrum beantwoordde de standaardvraagstelling van de rechtbank Amsterdam met de conclusie "dat de verdachte lijdende was aan een ziekelijke stoornis van de geestvermogens, verminderd toerekeningsvatbaar was en recidief-gevaarlijk", op grond waarvan TBS met dwangverpleging werd geadviseerd. De verdachte had evenwel voordat hij het tenlastegelegde feit had begaan – het tweeeebrenge van een ontploffing – een zelfmoordpoging gedaan door het innemen van een aanzienlijke hoeveelheid slaapmiddelen. Ook had hij de gaskraan opgedraaid. Toen hij, anders dan hij verwachtte en hoopte toch weer wakker werd, stak hij uit macht der gewoonte vertwijfeld, een sigaret op. Een ontploffing was het gevolg.

Niemand had de vraag gesteld naar de eventuele invloed van de ingenomen hoeveelheid slaapmiddelen op het bewustzijn van de verdachte. Van den Puttelaar acht het mogelijk dat hierdoor geen juiste beoordeling heeft kunnen plaatsvinden.¹⁴⁴

3.4 Onderzoeksmodaliteiten

Gedragsdeskundig onderzoek kan op verschillende manieren worden uigevoerd. Een eerste onderscheid is dat tussen ambulante en klinische onderzoek. Ambulant onderzoek kan plaatsvinden als iemand preventief verblijft in het huis van bewaring, maar ook wanneer hij niet in voorlopige hechtenis is gesteld of wanneer de voorlopige hechtenis is geschorst. Klinisch gedragsdeskundig onderzoek houdt in dat iemand wordt overge-

plaatst naar een daartoe aangewezen psychiatrisch ziekenhuis of naar het Pieter Baan Centrum om daar te worden onderzocht en gerapporteerd. Een ander onderscheid dat aangebracht wordt is dat tussen monodisciplinair, multidisciplinair, tripel en klinisch onderzoek. Deze aanduidingen verwijzen evenwel niet naar begrippen die elkaar volledig uitsluiten. Tripel onderzoek en klinische observatie worden ook multidisciplinair verricht.

In het vervolg van deze paragraaf worden de juridische haken en ogen beschreven die aan de verschillende modaliteiten vastzitten. Bij monodisciplinair (§ 3.4.1), multidisciplinair (§ 3.4.2) en tripel onderzoek (§ 3.4.3) zijn die gering. Voor klinische observatie gelden meer wettelijke bepalingen (§ 3.4.4).

3.4.1 Monodisciplinair onderzoek

Monodisciplinair gedragsdeskundig onderzoek wordt verricht door één gedragsdeskundige. In de praktijk is dit meestal een psychiater, een psycholoog of orthopedagoog. Soms kan dit een andere "gedragsdeskundige" zijn. Zo wordt in sommige arrondissementen weleens een forensisch geneeskundige ingeschakeld. Dat is een basisarts met forensische ervaring.

Er is geen wettelijke bepaling die voorschrijft dat een verdachte gehoord moet worden voordat hij ambulante gedragsdeskundig mag worden onderzocht, noch dat het oordeel van een deskundige hieromtrent moet worden ingewonnen. Het is evenwel niet ongebruikelijk dat het NIFP adviseert over de indicatie voor een dergelijk onderzoek.

Voor de NIFP-psychiater vormt een vermoeden van ernstige persoonlijkheidsproblematiek en een vermoeden van zwakbegaafdheid een indicatie om monodisciplinair *psychologisch* onderzoek te adviseren.¹⁴⁵ In het verleden is er wel voor gepleit om onderzoek door enkel een psycholoog te beperken tot onderzoek waarbij de opdrachtgever het accent legt op het verkrijgen van inzicht in de persoon van de verdachte, diens ontwikkeling en/of toekomstmogelijkheden, terwijl door hem niet primair werd beoogd de vaststelling van de toerekeningsvatbaarheid.¹⁴⁶

Uit onderzoek blijkt dat een aantal NIFP-psychiaters, advocaten, officieren van justitie en rechters-commissarissen, monodisciplinair *psy-*

143 Blansjaar 2011, p. 156.

144 Van den Puttelaar 1993, p. 131-132.

145 Van Kordelaar 2002, p. 77.

146 Commissie Psychiatrische/Therapeutische Voorzieningen Gevangeniswezen, 1983, p. 71.

chiatrisch onderzoek geïndiceerd vinden bij een duidelijke psychiatrische voorgeschiedenis en vermoeden van psychiatrische stoornissen.¹⁴⁷ Dit sluit grotendeels aan bij het advies van de Commissie-Mulder.¹⁴⁸ Die acht monodisciplinair psychiatrisch onderzoek aangewezen wanneer voor betrokkene op zeer korte termijn, in verband met zijn psychische toestand adequate maatregelen moeten worden getroffen.¹⁴⁹

3.4.2 Multidisciplinair onderzoek

Multidisciplinair onderzoek (niet zijnde tripel onderzoek of klinische observatie) wordt verricht door twee gedragsdeskundigen van verschillende discipline. Dit betreft dan meestal een onderzoek van een psychiater en een psycholoog. Het onderzoek hoeft niet tot deze specialismen beperkt te blijven. De aanwijzing van de andere deskundigen is aan de rechter overgelaten. Dat kan een orthopedagoog, neuroloog, maar ook een gespecialiseerd maatschappelijk werker zijn.¹⁵⁰

Een indicatie voor multidisciplinair onderzoek is een mogelijk TBS-advies of een last tot plaatsing in een psychiatrisch ziekenhuis.¹⁵¹ Als andere argumenten worden aangevoerd de ingewikkeldheid van de casus, wanneer te verwachten valt dat monodisciplinair onderzoek te weinig duidelijkheid verschaft en bij manifest psychotische beelden.¹⁵²

3.4.3 Tripel onderzoek

Tripel onderzoek wordt *ambulant* verricht door een psychiater, een psycholoog en een gespecialiseerd maatschappelijk werker van de reclassering. De meerwaarde van een tripel onderzoek is dat de maatschappelijk werker van de reclassering uitgebreid milieuonderzoek verricht. Wel moet er dan sprake zijn van een omgeving waar onderzoek verricht kan worden. Zo is deze vorm van onderzoek weinig geschikt voor de verdachte die sinds jaar en dag werkloos is en voorts kind noch kraai heeft.

Ook bij een illegale vreemdeling die in Nederland over geen enkel contact beschikt, kan de milieuonderzoeker weinig uitrichten. Bij de indicatiestelling voor tripel onderzoek dient dit soort aspecten meegewogen te worden.

Vooraf wanneer een zwaarwegend advies in het verschiet ligt, lijkt deze vorm van rapportage geschikt. Bij tripel onderzoek vindt meestal een gezamenlijke bespreking plaats met de onderzoekers, een psychiater, psycholoog en jurist van het NIFP, de milieurapporteur en de reclasseringswerker die belast is met de uitvoering van het eventuele advies. Vooral bij de TBS met voorwaarden, waarbij uitvoerig onderzoek van belang is voor een plan van aanpak en om te bezien wat haalbaar is en wat niet, kan deze modaliteit in een behoefte voorzien.

3.4.4 Klinische observatie

Klinisch gedragsdeskundig onderzoek is voor een verdachte zeer ingrijpend. Gedurende een periode van maximaal zeven weken verblijft hij daarvoor in een kliniek. Meestal is dat het PBC. Dit is een inrichting *tot klinische observatie bestemd*. Een voordeel van klinische observatie in het PBC is de grote deskundigheid en ervaring van veel onderzoekers. Een team van deskundigen, waaronder een psychiater, psycholoog en maatschappelijk werker, verrichten het onderzoek. Ook het leefmilieu van de verdachte wordt daarbij betrokken. Daarnaast vindt observatie van zijn gedrag plaats.¹⁵³

Klinische observatie op grond van art. 196 Sv mag ook plaatsvinden in een psychiatrisch ziekenhuis.¹⁵⁴ De inrichting moet daartoe door de minister van Veiligheid en Justitie zijn aangewezen.¹⁵⁵ Voorbeelden van door de minister van Veiligheid en Justitie aangewezen inrichtingen zijn de Forensisch Psychiatrische Kliniek in Assen en in Eindhoven. In deze klinieken vinden geregeld klinische observaties plaats.¹⁵⁶ In 2003 beoogden enkele juristen dat wanneer de kwaliteitseisen afzonderlijk en in hun samenhang bezien worden, alleen het Pieter Baan Centrum aan alle eisen voldoet die aan klinische observatie gesteld moeten worden. Volgens hen verdient het de voorkeur de klinische observatie in beginsel in het PBC te laten plaatsvinden. Zij pleiten er wel voor dat verwijsmogelijkhe-

147 Van Kordelaar 2002, p. 77.

148 Commissie Psychiatrische/Therapeutische Voorzieningen Gevangeniswezen 1983, p. 71.

149 Commissie Psychiatrische/Therapeutische Voorzieningen Gevangeniswezen 1983, p. 71.

150 Referentienota TBS een bijzonder maatregel 1991, p. 149.

151 Art. 37 lid 2 Sv en art. en art. 37a lid 3 Sv.

152 Eizenga & Van Esch 1994, p. 34.

153 Commissie Psychiatrische/Therapeutische Voorzieningen Gevangeniswezen, 1983, p. 72.

154 Art. 196 Sv.

155 Art. 198 Sv.

156 Verbeteren Toegang TBS, Toekomst TBS nr. 6, p. 32.

den naar andere klinieken behouden blijven, zoals naar forensisch psychiatrische klinieken en één of meer academische ziekenhuizen. Als verwijzing naar een andere kliniek plaatsvindt, moet volgens hen het PBC toezicht houden op de kwaliteit van de rapportage in de kliniek waar het PBC in voorkomende gevallen naar verwijst.¹⁵⁷

Klinische observatie mag alleen plaatsvinden bij een verdachte die zich in voorlopige hechtenis bevindt.¹⁵⁸ De voorlopige hechtenis mag niet worden bevolen om een klinische observatie mogelijk te maken.¹⁵⁹

Alleen de *rechter(-commissaris)* mag klinische observatie bevelen.¹⁶⁰ De rechter-commissaris mag dat bevel ambtshalve geven maar ook op vordering van de officier van justitie of op verzoek van de verdachte. Voordat de rechter-commissaris een bevel tot klinische observatie mag geven, moet hij een deskundige hierover horen. In de praktijk is dit advies meestal afkomstig van een NIFP-psychiater. Daarnaast moet de rechter-commissaris de verdachte en zijn raadsman horen, althans behoorlijk oproepen.¹⁶¹ De rechter-commissaris moet de officier van justitie uitnodigen, bij het verhoor van de verdachte met betrekking tot het bevel tot overbrenging naar een inrichting voor klinische observatie, aanwezig te zijn.¹⁶²

De *rechtbank* mag bij de behandeling van de zaak ter terechtzitting of in verband met rechtspleging in verband met een TBS en last tot plaatsing in een psychiatrisch ziekenhuis, een bevel tot overbrenging naar een inrichting voor klinische observatie geven.¹⁶³ Ook in dat geval moeten de officier van justitie en de raadsman van de verdachte hier

over worden gehoord, en moet over die plaatsing het oordeel van een deskundige worden ingewonnen.¹⁶⁴

De *officier van justitie* mag zelf geen bevel geven tot klinische observatie. Wel mag hij die observatie vorderen bij de rechter-commissaris.¹⁶⁵ Wanneer de rechter-commissaris de vordering van de officier afwijst, mag de officier hiertegen beroep instellen bij de rechtbank.¹⁶⁶

Ook de *verdachte* mag de rechter-commissaris verzoeken om klinische observatie.¹⁶⁷ Tegen een bevel tot overbrenging naar een psychiatrisch ziekenhuis of een inrichting tot klinische observatie bestemd, mag de verdachte hoger beroep instellen bij de rechtbank.¹⁶⁸ Die mogelijkheid heeft hij eveneens wanneer zijn verzoek om klinische observatie wordt afgewezen.

Klinische observatie mag maximaal zeven weken duren.¹⁶⁹ Deze termijn mag vanwege de ingrijpendheid van een klinische observatie niet verlengd worden. Wanneer die termijn wordt overschreden mogen de gegevens die verkregen zijn na de observatietermijn van zeven weken, niet gebruikt worden in het proces.¹⁷⁰ In deze zeven weken wordt

157 Eradus & Veurink 2003, p. 397.

158 Art. 196 Sv; Melai/Groenhuijsen e.a., Wetboek van Strafvordering, art. 196 Sv, aant. 2.

159 Blok & Besier 1925, deel I, p. 516. Voor voorlopige hechtenis moet sprake zijn van ernstige bezwaren tegen een verdachte die blijken uit feiten of omstandigheden (art. 67 lid 3 Sv). Daarnaast moet ook een grond voor voorlopige hechtenis aanwezig zijn (art. 67a Sv). De noodzaak van klinische observatie valt niet onder ernstige bezwaren noch onder de gronden voor voorlopige hechtenis.

160 Art. 196 Sv j° art. 317 Sv j° art. 509g Sv. Naast de wettelijke bepaling uit het Wetboek van Strafvordering vloeit dit voort uit art. 5 EVRM. Het fundamentele recht op vrijheid is hier immers in het geding.

161 Art. 197 lid 1 Sv, j° art. 241b Sv.

162 Art. 197 lid 1 Sv.

163 Art. 317 Sv; art. 509g Sv.

164 Art. 317 lid 2 Sv.

165 Art. 196 Sv.

166 Hoewel deze beroepsmogelijkheid niet expliciet in art. 197 Sv is neergelegd, valt dit af te leiden uit lid 4 van dit artikel. Daarin staat: "De rechtbank kan, ook in geval van hooger beroep van den officier van justitie [cursief CvE], alvorens te beslissen, door den rechter-commissaris een nader onderzoek doen instellen en zich daartoe betrekkelijke stukken doen overleggen". Afgezien van deze mogelijkheid mag de officier van justitie indien de vordering wordt afgewezen, in beroep komen op grond van art. 446 Sv.

167 Art. 196 Sv.

168 Art. 197 lid 3 Sv.

169 Art. 198 lid 1 Sv.

170 Melai/Groenhuijsen e.a., Wetboek van Strafvordering, art. 198 Sv, aant. 4. Dit deed zich voor bij de klinische observatie in het PBC bij Volkert van der G, die verdacht werd van de moord op Pim Fortuyn. Vanwege allerlei gesteggel over de omstandigheden waaronder het onderzoek zou plaatsvinden, liep de observatieperiode uit. Niemand had zich op dat moment gerealiseerd dat de termijn van zeven weken niet mag worden overschreden. Uiteindelijk besliste de rechtbank dat de onderzoeksperiode "indien de verdachte uitdrukkelijk instemt met een langer verblijf" verlengd mocht worden. Dit is ook gebeurd. Het *NRC Handelsblad* 8 maart 2003, Zaterdag Bijvoegsel, p. 24.

het doen en laten van een verdachte nauwkeurig gevolgd en vindt intensief onderzoek plaats door onder andere een psychiater en psycholoog. De observatietermijn van maximaal zeven weken wordt soms voortijdig beëindigd. Dit is bijvoorbeeld het geval wanneer een verdachte pertinent weigert mee te werken aan het onderzoek en verder verblijf in de kliniek geen zin heeft. De rechter-commissaris mag ambtshalve bevelen dat het verblijf in de inrichting beëindigd wordt. De rechter-commissaris mag dit ook doen op vordering van de officier van justitie of op verzoek van de verdachte.¹⁷¹

Uit de literatuur komt een groot aantal *indicaties* naar voren voor klinische observatie. Daaruit blijkt dat klinisch onderzoek aangewezen kan zijn bij zeer ernstige delicten, groepsdelicten, relationele delicten, incestnetwerk, seriedelicten met progressie en recidive na een TBS-maatregel. Andere redenen om een verdachte klinisch te doen observeren kunnen zijn: evidente gestoordheid van de verdachte, suiciderisico, gevaar voor derden, vluchtgevaar, vermoeden organisch bepaald beeld, eerder onbevredigend ambulante onderzoek, recidivegevaarlijkheid, ontkenning van het tenlastegelegde, weigering om aan onderzoek mee te werken of wisselende gemotiveerdheid bij een verdachte voor gedragsdeskundig onderzoek, evaluatie van eerdere klinische observatie en indicatiestelling voor behandeling/selectie. Tot slot vormt ook een ingewikkelde achtergrond van de problemen van een verdachte, de noodzakelijkheid van milieuonderzoek en het raadplegen van andere specialismen een belangrijke indicatie om over te gaan tot klinisch onderzoek.¹⁷² In geval van klinische observatie spelen vaak meer van de hiervoor genoemde aspecten een rol.

3.5 Supervisie

Voordat gedragsdeskundigen in staat geacht kunnen worden zelfstandig onderzoek te verrichten in strafzaken komt er heel wat kijken. Daarom is het goed gebruik dat zij gedurende enige tijd onder-

zoek verrichten onder supervisie van een ervaren forensisch gedragsdeskundige. Psychiaters die niet geregistreerd zijn in het NRGD, worden bij hun onderzoek voor het vakinhoudelijk gedeelte vaak gesuperviseerd door een NIFP-psychiater.¹⁷³ Bij psychologen is een psycholoog verantwoordelijk voor de begeleiding. Wat die supervisie behelst is niet beschreven. Geregeld verrichten arts-assistenten onderzoek Pro Justitia in het kader van hun opleiding tot psychiater. Ook in dat geval vindt geregeld supervisie plaats door een NIFP-psychiater, maar soms ook door hun opleider. Sinds 2006 leidt het NIFP gedragsdeskundigen op om minder ervaren collega's die onderzoek verrichten in strafzaken te superviseren.

Dat in bepaalde gevallen supervisie moet plaatsvinden is duidelijk. Over de rol van de supervisor en de inhoud van die supervisie verschaft de beroepsgroep van psychiaters in het algemeen niet veel duidelijkheid. Navraag bij de *Nederlandse Vereniging voor Psychiatrie* leert dat er geen protocollen of richtlijnen bestaan over de rol en verantwoordelijkheid van de supervisor. Hetzelfde geldt voor *GGZ Nederland*. Ook in de algemene eisen voor de opleiding van medisch specialisten en in de opleidingseisen Psychiatrie, wordt niet ingegaan op de taken en verantwoordelijkheden van de supervisor.¹⁷⁴ Ook heb ik geen andere bron kunnen vinden waarin die eisen zijn beschreven. Een derde van de psychiaters die in opleiding zijn, geeft overigens aan dat in de praktijk alle patiënten met hun opleider besproken zouden worden.¹⁷⁵ Onduidelijk is hoe dat bij de overige psychiaters in opleiding is.

Een *Richtlijn van de Werkgroep Medisch Specialistische Rapportage* (WMSR) die opgesteld is in samenwerking met *De Koninklijke Nederlandse Maatschappij tot bevordering der Geneeskunst* (KNMG), besteedt wel aandacht aan supervisie van arts-assistenten in opleiding, de zogeheten Aio's. Hierin is het volgende geregeld. Vooraf moet de

171 Art. 198 lid 2 Sv.

172 Hoeffelman 1962; Nieboer 1970; Commissie Psychiatrische/Therapeutische voorzieningen Gevangeniswezen 1983, p. 167; Haffmans 1989; Eizenga & Van Esch, 1993; Van Marle 1993; Werkgroep indicatiestelling "Pro Justitiaonderzoek" van het Ministerie van Justitie 1999; Van Kordelaar 2002; Werkgroep Verbeteren van de Toegang tot TBS, nr. 6, p.32.

173 Tot 1 januari 2010 gold dit voor psychiaters die niet beëdigd waren als vast gerechtelijk deskundige.

174 Besluit Centraal College Medisch Specialismen no. 5-1999, respectievelijk Besluit CCMS no. 7-2000, gewijzigd per 6 maart 2003 bij Besluit CCMS no.3-2001A betreffende de aanpassing van de vigerende CCMS-besluiten in verband met Besluit 3-2001 inzake de eisen en voorwaarden voor de erkenning van opleiders en opleidingsinrichtingen. Hierin wordt wel ingegaan op de eisen die aan de opleider gesteld moeten worden.

175 De Boer, Kool, Schoevers 2007, p. 693.

deskundige toestemming krijgen van de opdrachtgever om het onderzoek onder zijn supervisie te laten verrichten. De supervisor moet het rapport mee ondertekenen. Hij moet de anamnese mede hebben afgenomen en de onderzochte mede hebben onderzocht. Voorts geldt dat hij kennis moet hebben genomen van de meegestuurde gegevens en van de resultaten en de interpretatie van eventueel aanvullend onderzoek.¹⁷⁶ Overigens lijkt mij deze regeling zonder meer relevant voor gedragsdeskundig onderzoek dat Aio's verrichten in strafzaken.

Het NIFP heeft een *richtlijn* opgesteld voor de supervisie van psychiaters die onderzoek Pro Justitia verrichten.¹⁷⁷ In deze richtlijn worden vier verschillende supervisiesituaties beschreven. Voor elke situatie geldt een specifieke regeling. Zo kan de supervisie van een psychiater die geregistreerd is als specialist, inhouden dat een NIFP-psychiater het rapport kritisch doorleest en dat hij bereikbaar is voor overleg. De psychiater-rapporteur is zelf verantwoordelijk voor zijn rapport.

Een andere vorm van supervisie die in vorennoemde richtlijn wordt beschreven betreft de algemeen arts, die als deskundige onderzoek Pro Justitia verricht.¹⁷⁸ De eindverantwoordelijkheid ligt bij de psychiater die superviseert. Het is afhankelijk van de ervaring van de algemeen arts in hoeverre de gerapporteerde door de supervisor gezien moet worden. Er moet in ieder geval een overlegsituatie zijn tussen de arts-rapporteur (supervisant) en de verantwoordelijke psychiater (supervisor). De psychiater moet zich ervan vergewissen dat hij de verantwoordelijkheid kan dragen voor het rapport. Wanneer een last tot plaatsing of een TBS-advies aan de orde is, lijkt mij dit niet voldoende.

Een derde situatie waaraan in de richtlijn aandacht wordt besteed, is onderzoek door een arts-assistent uit een opleidingsziekenhuis. In dat geval moet de supervisor als deskundige worden benoemd. De arts-assistent werkt onder zijn verantwoordelijkheid. In verband met de medische eindverantwoordelijkheid van de psychiater (su-

ervisor) moet de gerapporteerde minstens éénmaal door de supervisor, al dan niet in bijzijn van de supervisant, gezien zijn. Naar mijn idee dient in dat geval niet alleen de supervisor te worden benoemd maar ook de arts-assistent die het onderzoek verricht. Wanneer de wet een psychiatrisch onderzoek eist, behelst dit een *“objective medical expertise”*.¹⁷⁹ Dit betreft een onderzoek dat de specialist, dus de psychiater, persoonlijk bij de verdachte verricht. De arts-assistent, noch de algemeen arts wordt als specialist aangemerkt. Dat betekent voor de praktijk dat de bijdrage van de supervisor aan het onderzoek zodanig moet zijn, dat hij het onderzoek voor zijn rekening kan nemen. Dat dit geval is moet blijken uit het verslag.¹⁸⁰ De vraag dringt zich op in hoeverre dit ook niet moet gelden wanneer geen vrijheidsbenemende maatregel waarbij onderzoek door een psychiater verplicht is, wordt geadviseerd. Soms kan het afzien van dat advies ook heel ingrijpend zijn.

Tot slot wordt in de richtlijn de psychiater in opleiding genoemd, die gedetacheerd is bij het NIFP. Hiervoor geldt in grote lijnen hetgeen hiervoor beschreven is voor de psychiater die in opleiding is in een algemeen psychiatrisch ziekenhuis. De supervisor geldt als degene die als onafhankelijk deskundige optreedt.

3.6 De gedragsdeskundige Pro Justitia¹⁸¹

Over de *gedragsdeskundige* die de rechter(-commissaris) of officier van justitie benoemt voor het verrichten van onderzoek en rapportage in strafzaken, is wettelijk niet bijster veel geregeld. Zo is op de vraag wie als gedragsdeskundigen benoemd mogen worden, geen duidelijk antwoord te vinden in de Wetboeken van Strafrecht of Strafvordering. De enige gedragsdeskundige wiens discipline met zoveel woorden wordt genoemd, is de psychiater. In het Wetboek van Strafvordering wordt daarmee een arts bedoeld die bevoegd is de titel van psychiater of zenuwarts te voeren.¹⁸² Bij de andere gedragsdeskundige heeft de wetgever vooral het oog gehad op de psycholoog. Het is evenwel niet uitgesloten dat ook de maatschappelijk werker

176 Richtlijn d.d. 31 januari 2008, art. 4.9. In deze richtlijn staat aangegeven dat die niet geldt voor strafrechtelijke procedures. Bij een aantal onderwerpen is dat duidelijk. Niet valt in te zien waarom de regeling voor supervisie van aio's niet relevant zou zijn voor supervisie van aio's die onderzoek verrichten in strafzaken.

177 “Richtlijn voor supervisie FPD”, geaccordeerd door HRC-overleg d.d. 20 maart 2002, evaluatie na twee jaar.

178 Hierover wordt in de Richtlijn opgemerkt dat dit niet wenselijk is dat dit gebeurt.

179 EHRM 24 oktober 1979, NJ 1980/114 (Winterwerp); EHRM 24 september 1992, NJ 1993/523 (Herczegfalvy); HR 21 juni 1996, NJ 1997/343; HR 21 februari 2003, NJ 2003/484.

180 HR 17 januari 2006, NbSr 2006/43.

181 Gedragsdeskundigen die in een strafzaak onderzoek verrichten noemen dat een onderzoek Pro Justitia.

182 Art. 90 septies Sr.

daartoe gerekend mag worden, vooral wanneer deze een specialistische opleiding heeft genoten of in een bepaalde materie zeer ervaren is.¹⁸³ Een reclasseringswerker die een voorlichtingsrapport uitbrengt, wordt in beginsel niet als deskundige beschouwd.¹⁸⁴ In het vervolg van deze paragraaf wordt nader ingegaan op de verhouding tussen de verschillende gedragsdeskundige disciplines (§ 3.6.1), nader te stellen eisen aan de gedragsdeskundige Pro Justitia (§ 3.6.2) en de registratie in het NRGD (§ 3.6.3).

3.6.1 De verhouding tussen de verschillende gedragsdeskundige disciplines

Hiervoor is aangegeven dat het meestal psychiaters en psychologen zijn die gedragsdeskundig onderzoek verrichten in strafzaken. Sommigen ontlenen aan het feit dat de wetgever de psychiater expliciet noemt, de idee dat de psychiater een meerwaarde heeft ten opzichte van andere, niet naar discipline gespecificeerde gedragsdeskundigen. In het verleden is wel betoogd dat waar het gaat om de vraag van gelijkwaardigheid tussen psychiater en psycholoog “de psychiater en de klinisch psycholoog als gelijkwaardig te beschouwen zijn wat betreft hun deskundigheid terzake van psychotherapeutische problematiek”. Waar zuiver medische kennis en/of verantwoordelijkheid in het geding zijn, werd deze deskundigheid beperkt tot de psychiater. Dit zou onder meer het geval zijn “bij het vaststellen van krankzinnigheid, de mate van toerekeningsvatbaarheid, de beoordeling van de wenselijkheid of noodzakelijkheid van het voorschrijven van medicijnen, zomede de aard en dosis daarvan, en de specifiek medische deskundigheid van de ziektebeelden die tot de *grande psychiatrie* behoren”.¹⁸⁵ De vraag die zich opdringt is in hoeverre het vaststellen van de mate van toerekeningsvatbaarheid zuiver medische kennis en of verantwoordelijk-

heid betreft. Toerekeningsvatbaarheid is immers ook geen zuiver medisch begrip.

3.6.2 Nader te stellen eisen aan de gedragsdeskundige Pro Justitia

Tot voor kort was er weinig geregeld over de eisen waaraan gedragsdeskundigen die onderzoek verrichten in strafzaken moeten voldoen. Het NIFP heeft al langere tijd aandacht voor deze kwestie.¹⁸⁶ Ook in het verleden is er herhaaldelijk op gewezen, met name vanuit forensisch psychiatrische hoek, dat een zekere normering onmisbaar is.¹⁸⁷

Met de invoering van de Wet deskundige in strafzaken is ook het NRGD een feit.¹⁸⁸ Daarmee is van alles geregeld over de eisen waaraan gedragsdeskundigen die onderzoek verrichten in strafzaken moeten voldoen. Bij algemene maatregel van bestuur kunnen nadere kwaliteitseisen gesteld worden ten aanzien van de kwalificaties waarover bepaalde deskundigen moeten beschikken, en over de wijze waarop in de overige gevallen de specifieke deskundigheid van personen kan worden bepaald of getoetst.¹⁸⁹ De toetsing van de individuele gerechtelijk deskundige aan de geformuleerde kwaliteitseisen gebeurt door een College dat onafhankelijk van de minister van Veiligheid en Justitie als zelfstandig bestuursorgaan functioneert.¹⁹⁰ Het register is voor elke potentiële opdrachtgever toegankelijk. Dat is dus niet alleen de rechter-commissaris of officier van justitie, maar ook de verdediging. In een algemene maatregel van bestuur zijn

186 Brochure NIFP juni 2007.

187 Schnitzler 1977, p. 26-27. Schnitzler 1990, p. 145-148. Schnitzler verwijst voor een aantal eisen naar de Duitse forensisch psychiater Langelüddeke. Deze luiden als volgt: 1. Hij moet de psychiatrie goed beheersen. 2. Hij moet zich voldoende thuis voelen in juridische begrippen en formuleringen en daarmee kunnen werken. 3. Hij moet voldoen aan de eis van volledige objectiviteit; het is, als deskundige, zijn eerste taak om de rechter te helpen en te adviseren, hetgeen voor hem vaak een wat onwennige situatie betekent, omdat hij in andere situaties vaak een heel andere rol vervult ten opzichte van een patiënt (cliënt). 4. Hij moet zeker ook een bepaald plezier, een bepaalde bevrediging kunnen vinden in zijn forensische werkzaamheden.; Commissie Psychotherapeutische Voorzieningen Gevangeniswezen, 1983, p. 78.

188 Art. 51k Sv.

189 Art. 51i Sv lid 4.

190 *Stb.* 2009, 330, p. 12.

183 Referentienota TBS een bijzondere maatregel 1991, p. 149.

184 *Kamerstukken II* 2005-2006, 31 116, nr. 3, p. 25.

185 Commissie Psychotherapeutische Voorzieningen Gevangeniswezen, 1983, p. 9. De groep van “de grande psychiatrie” omvat volgens de Commissie ruwweg de psychosen, bijvoorbeeld schizofrenie, de manisch-depressieve psychosen, de hysterische psychose, vooral ook de psychosen op enigerlei symptomatische (toxische), zomede organische basis, waarvan epilepsie, zwakzinnigheid en dementie aparte vermelding verdienen.

regels opgenomen met betrekking tot de toelating, schrapping en kwaliteitseisen voor deskundigen.¹⁹¹ De algemene criteria waaraan het College toetst voordat een deskundige wordt geregistreerd zijn of de deskundige:

- a. “beschikt over voldoende kennis en ervaring binnen het deskundigheidsgebied waarop de aanvraag betrekking heeft;
- b. beschikt over voldoende kennis van en ervaring in het betreffende rechtsgebied en voldoende bekend is met de rol en positie van de deskundige daarin;
- c. in staat is de opdrachtgever inzicht te bieden in de vraag of en zo ja, in hoeverre de vraagstelling van de opdrachtgever voldoende helder en onderzoekbaar is om deze vanuit zijn specifieke deskundigheid te kunnen beantwoorden;
- d. in staat is op basis van de vraagstelling volgens de daarvoor geldende maatstaven een onderzoeksplan op te stellen en uit te voeren;
- e. in staat is onderzoeksmaterialen en -gegevens in een forensische context volgens de daarvoor geldende maatstaven te verzamelen, vast te leggen, te interpreteren en te beoordelen;
- f. in staat is om de geldende onderzoeksmethoden in een forensische context volgens de daarvoor geldende maatstaven toe te passen;
- g. in staat is zowel schriftelijk als mondeling over de opdracht en elk ander relevant aspect van zijn deskundigheid gemotiveerd, controleerbaar en in voor de opdrachtgever begrijpelijke bewoordingen te rapporteren;
- h. in staat is een opdracht te voltooien binnen de daarvoor gestelde en afgesproken termijn;
- i. in staat is zijn werkzaamheden als deskundige onafhankelijk, onpartijdig, zorgvuldig, vakbekwaam en integer te verrichten.”

De hiervoor genoemde algemene eisen zijn uitgewerkt in specifieke eisen.¹⁹²

Voor een deel sluiten de hiervoor genoemde algemene eisen aan bij die uit de literatuur naar voren komen. Daarin wordt onder meer genoemd dat de gedragsdeskundige zijn eigen vak goed moet beheersen. Voor de psychiater dus de psy-

chiatie en voor de psycholoog de psychologie.¹⁹³ Daarnaast moet de psychiater gespecialiseerd zijn in de *forensische* psychiatrie en de psycholoog in de *forensische* psychologie.¹⁹⁴ De gedragsdeskundige moet op zijn vakgebied werkzaam zijn (geweest). Wanneer een TBS-verlengingsadvies aan de orde is, moet de psychiater BIG-geregistreerd zijn als psychiater.¹⁹⁵ Niet valt in te zien dat dit bij een advies voor de oplegging van een TBS anders zou zijn. Bij zijn werkzaamheden is de deskundige gehouden aan de professionele standaard van zijn beroep. Wanneer hij daarvan afwijkt, moet hij zich daarvoor expliciet verantwoorden. De methoden van onderzoek die hij hanteert moet hij vakkundig toepassen.¹⁹⁶

3.6.3 De registratie in het Nederlands Register Gerechtelijk Deskundigen (NRGD)

Met inwerkingtreding van de Wet deskundige in strafzaken op 1 januari 2010, is de registratie in het NRGD in de plaats gekomen van de beëdiging. De registratie geldt in beginsel voor vier jaar. Die inschrijving kan daarna telkens met vier jaar worden verlengd.¹⁹⁷ De eisen om voor registratie in aanmerking te komen zijn in de voorgaande subparagraaf beschreven.

Tot 1 januari 2010 gold dat een deskundige iemand was die door de rechter als zodanig was beëdigd.¹⁹⁸ De rechter-commissaris moest gedragsdeskundigen, die niet beëdigd waren als vast gerechtelijk deskundige, per zaak beëdiggen vóór zij het onderzoek aanvingen waarover zij schriftelijk verslag moesten uitbrengen. Hetzelfde gold voor

193 Schnitzler 1977, p. 27.

194 Een aanvullende opleiding die in deze behoefte voorziet, werd vanaf 1999 verzorgd door de Stichting Pro Justitia in Amsterdam. Deze opleiding is later overgenomen door het NIFF.

195 Onvoldoende is dat hij geregistreerd staat als arts en psychotherapeut. Openbaar Ministerie 3 augustus 2011, nieuws/ en persberichten, <www.om.nl/actueel-0/nieuws-persberichten/@156282/TBS-verlengingszaken/>.

196 Corstens 2008, p. 153.

197 Art. 17 Besluit deskundige in strafzaken. In verband met een confrontatievraag over dit onderwerp in hoofdstuk 12, besteed ik ruim aandacht aan de beëdiging.

198 Nijboer 2000, p. 250. Met inwerkingtreding van de Wet deskundige in strafzaken per 1 januari 2010, is de beëdiging vervallen.

191 *Kamerstukken II* 2006-2007, 31 116, nr. 3, p. 8.

192 *Stb.* 2009, 330, p. 18. De verantwoordelijkheid voor die nadere uitwerking ligt bij de deskundigen zelf. Die maatstaven moeten binnen de beroepsgroep op voldoende draagvlak kunnen rekenen. De uitwerking van deze eisen is o.a. te vinden in een naslagmap voor toetsers van het NRGD (juni 2010).

de controlerende deskundigen.¹⁹⁹ Die beëdiging gold alleen voor het uitbrengen van het schriftelijk verslag.²⁰⁰ Wat betreft de inhoud van de eed werd de deskundige beëdigd dat hij zijn taak *naar zijn geweten* zou vervullen. De woorden “naar zijn geweten” behelsden een aantal aspecten zoals onpartijdigheid, onafhankelijkheid en vakbekwaamheid.²⁰¹ De beëdiging vormde daarmee tevens een zekere garantie voor de deskundigheid van de betrokkene.²⁰² Sommige juristen vatten de betekenis van de eed beperkter op. Zij betrokken de vakbekwaamheid niet in “de taak naar zijn geweten vervullen”. Zij verstonden daaronder dat de deskundige *te goeder trouw* was in hetgeen hij verklaarde. Volgens hen was het ook niet de bedoeling van de wetgever om *geweten* letterlijk op te vatten. “In de eerste plaats niet, omdat sommige deskun-

digen een geweten hebben, zo ruim, dat men er met kar en paard in kan rondrijden. En verder zouden wij de verklaring moeten accepteren van de man, die deze opzettelijk onjuist heeft afgelegd, maar met het in zijn opvatting edele – en in zijn geweten gelegitimeerde – doel, dat hij daarmee een onrechtvaardige veroordeling voorkomt.”²⁰³ In de literatuur werd hieraan toegevoegd dat *naar geweten* ook betekende dat de deskundige zich bij de conclusie en het advies niet liet leiden door een gewenste uitkomst, maar uitsluitend door wat zijn wetenschap hem leerde ten aanzien van bepaalde verschijnselen of feiten.²⁰⁴ Een voorbeeld van het zich laten leiden door een gewenste uitkomst, is dat een gedragsdeskundige adviseert iemand ontoerekeningsvatbaar te beschouwen om een last tot plaatsing in een psychiatrisch ziekenhuis te kunnen adviseren, terwijl de relatie tussen de gevonden stoornis en het delict niet zodanig is dat dit valt te rechtvaardigen.

De officier van justitie mocht tot 1 januari 2010 alleen gedragsdeskundigen benoemen die beëdigd waren als vast gerechtelijk deskundige.²⁰⁵ Volgens de MvT bood dat een zekere garantie voor de deskundigheid en betrouwbaarheid van de deskundige. Wanneer een officier van justitie een gedragsdeskundige wilde benoemen die niet beëdigd was als vast gerechtelijk deskundige, moest hij zijn benoeming vorderen bij de rechter-commissaris. De officier van justitie was niet bevoegd gedragsdeskundigen die hij benoemde voor onderzoek en rapportage, te beëdiggen. In het algemeen wordt aangenomen dat beëdiging van een deskundige door een rechterlijke autoriteit dient te geschieden.²⁰⁶ Overigens is het ook niet logisch dat de officier van justitie gedragsdeskundigen beëdigde, nu hij alleen vast gerechtelijk deskundigen mocht benoemen.

Wanneer een psychiater of psycholoog die in opleiding was tot rapporteur Pro Justitia, onderzoek verrichtte *onder supervisie* van een gedragsdeskundige die wel beëdigd was, leek beëdiging van degene die in opleiding was en die het onderzoek

199 Melai/Groenhuijsen e.a. Wetboek van Strafvordering, art. 228 Sv, aant. 4.

200 Voorheen art. 299 lid 4 Sv, j° art. 228 lid 2 Sv. Zoals hiervoor aangegeven beëdigde de rechter de deskundige die ter zitting een verklaring aflegde meestal als getuige en als deskundige. De verklaring die hij als deskundige aflegde had betrekking op de feiten die hij constateerde op basis van hetgeen zijn wetenschap hem leerde. Wanneer de rechter voor het bewijs gebruik wilde maken van het deel van de verklaringen die de deskundige niet ontleende aan zijn wetenschap, moest de deskundige beëdigd zijn als getuige. Een goed voorbeeld van het verschil tussen beide is te vinden in de jurisprudentie. Een politiearts werd gehoord over bepaalde verwondingen die het gevolg zouden zijn van een mishandeling. Hij werd alleen beëdigd als deskundige. Als deskundige verklaarde hij onder meer dat hij van de chirurg wist dat de persoon een dubbele kaakfractuur had opgelopen. De verklaring van de politiearts mocht niet voor het bewijs worden gebruikt omdat hij niet (tevens) was beëdigd als getuige. Volgens de HR is in dit geval geen sprake meer van een deskundigenverklaring. Het gaat immers om een beschrijving van de kaak, zoals die er uitzag na de mishandeling. Deze verklaring valt niet onder hetgeen zijn wetenschap de politiearts leert omtrent datgene wat aan zijn oordeel onderworpen is. HR 11 november 1975, NJ 1976/102.

201 Vakbekwaamheid hield onder meer in dat de deskundige op een bepaald, enigszins omljnd vakgebied werkzaam moest zijn (geweest) en dat hij de op zijn vakgebied algemeen erkende inzichten niet zonder zich daaromtrent expliciet te verantwoorden, opzij mocht zetten.

202 *Kamerstukken II* 1993-1994, 23 251, nr. 6. p. 20; Corstens 2008, p. 153.

203 Remmelink 1965, p. 83.

204 Haffmans 1989, p. 163; Hielkema 1996, p. 59.

205 Voorheen art. 151 Sv.

206 *Kamerstukken II* 1993-1994, 23 251, nr. 6, p. 20; *Kamerstukken II* 1992-1993, 23 251, B. p. 9; De Raad van State sluit niet uit dat bij wijze van hoge uitzondering de officier van justitie mag beëdiggen, bijvoorbeeld in geval van dringende noodzakelijkheid. De Raad van State merkt hierbij op dat het ongewenst is deze uitzondering tot regel te verheffen.

verrichtte, geregeld achterwege te blijven. De redering was in dat geval dat de supervisor beëdigd was en dat het onderzoek onder zijn eed plaatsvond. Het hoogstpersoonlijke karakter van de eed en het feit dat bij het niet voldoen aan de inhoud van de eed iemand zich schuldig maakt aan meeneed, verzette zich volgens sommige juristen tegen deze werkwijze.²⁰⁷

Hoewel de beëdiging van gedragsdeskundigen die benoemd werden voor onderzoek en rapportage wettelijk voorgeschreven was, leek het achterwege laten daarvan geen fatale gevolgen te hebben voor het gebruik van het onderzoeksverslag in een strafzaak.²⁰⁸

Een (gedrags-)deskundige die optreedt *ter terechtzitting* moet beëdigd worden. In hoeverre de deskundige die gehoord wordt door de rechter-commissaris beëdigd moet worden, is overgelaten aan de rechter-commissaris.²⁰⁹ De eed of belofte die de deskundige aflegt houdt in dat hij naar waarheid en zijn geweten zal verklaren.²¹⁰ Tot 1 januari 2010 werden deskundigen vaak apart beëdigd als deskundige *en* als getuige. Dat is nu niet meer nodig omdat de eedsformule is uitgebreid met de bepaling dat de deskundige “naar waarheid” verklaart. De eis van beëdiging ter terechtzitting geldt zowel voor geregistreerde als niet geregistreerde deskundigen.²¹¹ Als getuige legde de deskundige voorheen de eed of belofte af dat hij de gehele waarheid en niets dan de waarheid zou zeggen.²¹² Als deskundige legde hij de eed of belofte af dat hij zijn taak naar zijn geweten zou vervullen.²¹³ Omdat het tot het wezen van het strafproces behoort dat getuigen of deskundigen onder ede worden gehoord, heeft het nalaten van het beëdiggen van de deskundige die optreedt ter terechtzitting wel fatale gevolgen.²¹⁴

3.7 Inschakeling voor verhoor door de rechter-commissaris naar aanleiding van het verslag

Naast het horen van verdachten en getuigen is het horen van deskundigen één van de belangrijkste onderzoeksmiddelen waarover de rechter-commissaris beschikt bij het gerechtelijk vooronderzoek.²¹⁵ Ook (gedrags-)deskundigen die onderzoek verrichten in strafzaken mogen door de rechter-commissaris worden gehoord naar aanleiding van het door hen uitgebrachte onderzoeksverslag.²¹⁶ De rechter-commissaris mag “zoo dikwijls het belang der zaak dit vordert” (gedrags-)deskundigen horen.²¹⁷

De verdachte mag zowel schriftelijk als bij zijn verhoor mondeling (gedrags-)deskundigen opgeven waarvan hij wil dat die worden verhoord.²¹⁸ Hetzelfde geldt voor onderzoekspunten.²¹⁹ De rechter-commissaris is vrij in het afwijzen of toestaan van dat verzoek. Wanneer het verzoek van de verdachte redelijk is, moet dat verzoek vermeld worden in het proces-verbaal. Daarbij moet ook aangegeven worden wat de (gedrags-)deskundige kan verklaren. Heeft de rechter-commissaris bezwaar tegen het vermelden van het een en ander in het proces-verbaal, tegen het horen van de door de verdachte opgegeven (gedrags-)deskundige of tegen een onderzoek naar de opgegeven feiten in het proces-verbaal, dan moet hij dit aan de verdachte en de officier van justitie meedelen in een gemotiveerde beschikking.²²⁰ De verdachte kan dan binnen veertien dagen een bezwaarschrift indienen bij de rechtbank. Overigens kan dit laatste alleen wanneer de rechter-commissaris de beschikking geeft tijdens het gerechtelijk vooronderzoek, en niet wanneer hij dat doet tijdens de mini-instructie.²²¹

3.8 Inbreng van verdachte OM en zittingsrechter bij inschakeling voor optreden ter terechtzitting

Een (gedrags-)deskundige die onderzoek heeft verricht in een strafzaak, kan niet alleen worden

207 Aldus de A-G Van Dorst bij HR 20 oktober 1998, NJ 1999/53. Een psycholoog vermeldde in de aanhef van haar rapport dat zij, onder supervisie van de psychiater drs. W, onder verband van de door hem (...) afgelegde eed, een onderzoek had ingesteld etc.
 208 HR 21 februari 1978, NJ 1978/663.
 209 *Kamerstukken II* 2006-2007, 31 116, nr. 3, p. 25.
 210 Art. 51m Sv.
 211 *Kamerstukken I*, 2007-2008, 31 116, nr. E. p. 3.
 212 Art. 290 Sv.
 213 Voorheen art. 299 Sv.
 214 HR 14 maart 1967, NJ 1967/318; HR 2 mei 1972, NJ 1985/775; HR 27 november 1979, NJ 1980/120, HR 9 juni 1981, NJ 1981/571; HR 12 januari 1993, NJ 1993/531; HR 24 december 2002, NJ 2003/156.

215 Blok & Besier 1925, p. 500.
 216 In hoofdstuk 6 komt dit uitgebreider aan de orde. Art. 51m, j° art. 185 Sv.
 217 Art. 185 Sv.
 218 Art. 51m Sv, art. 208 Sv. Voorheen art. 227 Sv.
 219 Art. 208 Sv.
 220 Art. 208 lid 2 Sv.
 221 Art. 208 lid 3 Sv, j° art. 36c Sv.

opgeroepen om bij de rechter-commissaris nadere toelichting te geven op het verslag, maar ook ter terechtzitting. Sommige juristen pleiten ervoor om ernaar te streven deskundigen, wier bevindingen waarschijnlijk van groot belang zijn voor de bewijsvraag of de straftoemeting, in principe op te roepen en ter terechtzitting te horen.²²² Een enkele keer wordt een deskundige opgeroepen om te verklaren over de uitkomsten van een onderzoek dat door anderen is verricht.²²³

Het initiatief tot het oproepen van een (gedrags-)deskundige ter terechtzitting kan afkomstig zijn van verschillende procesdeelnemers. Achtereenvolgens ga ik in op de bevoegdheden en verplichtingen dienaangaande van de verdachte en zijn raadsman (§ 3.8.1), de officier van justitie (§ 3.8.2) en de rechter ter terechtzitting (§ 3.8.3).

3.8.1 De verdachte en zijn raadsman

Een verdachte mag zelf (gedrags-)deskundigen meebrengen naar de zitting.²²⁴ Hij kan hen ook door de officier van justitie laten oproepen om op de zitting te verschijnen.²²⁵ De door verdachte aangebrachte deskundigen worden door sommigen aangeduid als deskundigen *à décharge*.²²⁶ Anderen zijn van mening dat de forensisch gedragsdeskundige geen deskundige *à charge of à décharge* is, omdat hij vanwege zijn deskundigheid onpartijdig moet zijn.²²⁷ Wanneer de verdachte een deskundige wil laten oproepen door de officier van justitie, moet hij dat op een in de wet voorgeschreven manier aan hem opgeven.²²⁸

222 Nijboer 1990, p. 64.

223 Een voorbeeld daarvan is te vinden bij de behandeling van de strafzaak tegen Volkert van der G., door het Gerechtshof in Amsterdam. In deze zaak werden onder andere een psychiater en een psycholoog opgeroepen die in verschillende kranten, televisiejournaals en actualiteitenprogramma's hun vermoeden hadden uitgesproken over het ziektebeeld dat het gedrag van de verdachte zou kunnen verklaren. Zij meenden dat het PBC de juiste diagnose had gemist. Dat optreden was zeer tot ongenoegen van de Inspecteur-Generaal voor de Gezondheidszorg en de hoofdinspecteur voor de Geestelijke Gezondheidszorg en Gehandicaptenzorg. NRC *Handelsblad*, 11 juli 2003, p. 7.

224 Artikel 287 j° artikel 299 Sv.

225 Artikel 260 Sv en artikel 263 Sv.

226 Minkenhof/Reijntjes 2009, p. 330.

227 Haffmans 1989, p. 163. Zo ook Corstens 2008, p. 153.

228 Artikel 263 Sv. Hij moet dat ten minste drie dagen voor de zitting in persoon ten parkette van de officier van

Heeft de officier van justitie geweigerd of verzuimd de deskundige op te roepen voor de terechtzitting, of is de opgeroepen deskundige niet verschenen dan wordt hij alsnog of opnieuw opgeroepen.²²⁹ Wanneer de verdachte en de officier van justitie daar uitdrukkelijk mee instemmen, mag de rechtbank afzien van het opnieuw oproepen van de niet verschenen deskundige.²³⁰ Wanneer de verdachte en het OM daar niet mee instemmen, mag de rechtbank daarvan afzien wanneer het onaanvaardbaar is dat de deskundige binnen een aanvaardbare termijn op de zitting zal verschijnen; wanneer het gegronde vermoeden bestaat dat de gezondheidstoestand van de deskundige door het afleggen van een verklaring op de terechtzitting ernstig in gevaar wordt gebracht, of dat redelijkerwijs valt aan te nemen dat daardoor het openbaar ministerie niet in zijn vervolging of de verdachte in zijn verdediging wordt geschaad.²³¹

De verdachte of zijn raadsman mogen ook op de zitting nog verzoeken de gedragsdeskundige(n) ter zitting uit te nodigen en te horen. De voorzitter van de rechtbank kan de officier van justitie bevelen de deskundige(n) op te roepen.²³² De rechtbank is alleen verplicht dat verzoek van de verdachte te honoreren wanneer haar de noodzakelijkheid daarvan is gebleken (*noodzaakcriterium*).²³³ Dit is een minder streng criterium dan de hiervoor genoemde maatstaf "dat redelijkerwijs valt aan te nemen dat daardoor het openbaar ministerie niet in zijn vervolging of de verdachte in zijn verdediging wordt geschaad". Dit laatste houdt in dat de rechtbank in beginsel gehouden is aan het verzoek van de verdachte te voldoen. Alleen wanneer de rechtbank van oordeel is dat het verzoek van de verdachte chicaneus, volstrekt overbodig of volstrekt nutteloos is, mag zij dat verzoek afwijzen. Een deskundige ten aanzien van wie de kamer oordeelt dat het horen niet noodzakelijk is, kan nog wel door het achterwege blijven van het horen in zijn verdediging worden geschaad.²³⁴ De reden dat

justitie of schriftelijk bij aangetekende, aan de officier van justitie gerichte brief opgeven. Hierbij moeten vermeld worden de namen, beroep, woon- of verblijfplaats voor zover bekend. Wanneer die gegevens niet bekend zijn moet hij hen zo nauwkeurig mogelijk aanduiden.

229 Artikel 287 lid 3 Sv, j° art. 299 Sv.

230 Artikel 288 lid 3 Sv, j° art. 299 Sv.

231 Artikel 288 lid 1 Sv, j° art. 299 Sv.

232 Artikel 263 lid 4 Sv j° artikel 299 Sv.

233 Artikel 315 Sv, j° artikel 328 Sv.

234 Cleiren & Nijboer 2009 (T&C Sv), art. 315 Sv, aant. 3e.

te ter zitting minder strenge eisen worden gesteld, is dat het onderzoek ter terechtzitting volgens de wetgever zoveel mogelijk onafgebroken moet worden voortgezet. Het enkele feit dat de verdediging in de gelegenheid was de officier te verzoeken een deskundige op te roepen maar dit heeft nagelaten, levert voldoende grond op om de oproeping op grond van artikel 315 Sv te weigeren.²³⁵

3.8.2 De officier van justitie

De officier van justitie mag alle deskundigen van wie hij het nodig vindt dat zij op de zitting verschijnen, doen oproepen.²³⁶ Sommigen noemen de deskundigen die de officier van justitie oproept deskundigen *à charge*.²³⁷ Bij de dagvaarding moet de officier van justitie aan de verdachte bekend maken welke deskundigen hij heeft opgeroepen. De verdachte kan dan schatten waar voor de officier van justitie het accent ligt en zich op die manier voorbereiden op de zitting.²³⁸

De officier mag afzien van het oproepen van de door de verdachte of de voorzitter van de rechtbank vóór de zitting opgegeven deskundige, mits sprake is van nutteloosheid van die oproeping of wanneer het afleggen van een verklaring ter zitting gevaar oplevert voor de gezondheid van die deskundige, terwijl het voorkomen van dat gevaar zwaarder weegt dan het belang van het horen van de deskundige, dan wel dat een dergelijke verklaring overbodig is.²³⁹ Dat geldt ook voor de opgeroepen deskundige die niet verschijnt en van wiens verhoor niet met instemming wordt afgezien.²⁴⁰

De officier van justitie mag ook nog ter zitting vorderen dat de rechtbank een deskundige oproept.²⁴¹ De rechtbank behoeft dat verzoek alleen te honoreren wanneer voldaan is aan het noodzaakcriterium.²⁴²

3.8.3 De rechter ter terechtzitting

Zoals hiervoor aangegeven mag de voorzitter van de rechtbank vóór de zitting aan de officier van justitie bevelen deskundigen te doen oproepen.²⁴³ De rechtbank mag afzien van het oproepen dan wel het opnieuw oproepen van de niet verschenen deskundige(n) met uitdrukkelijke instemming van de officier van justitie en de verdachte. De rechtbank mag dat eveneens wanneer sprake is van onvindbaarheid van de deskundige; wanneer het welzijn en de gezondheid van de deskundige door het afleggen van een verklaring in het geding is dan wel wanneer het verdedigingsbelang daardoor niet benadeeld wordt (zie § 3.8.1).²⁴⁴ Wanneer de deskundige aan de eerdere oproep geen gehoor heeft gegeven mag de rechter zijn medebrenging gelasten.²⁴⁵ Deskundigen wier oproeping of dagvaarding de rechter ambtshalve heeft gelast, duiden sommigen aan als deskundige *à charge*.²⁴⁶

De zittingsrechter mag wanneer het noodzakelijk blijkt een nog niet eerder gehoorde deskundige te horen, zelf het initiatief nemen om een (gedrags-) deskundige op de zitting te doen verschijnen.²⁴⁷ De rechter mag hiertoe ook besluiten op verzoek van de verdachte of op vordering van de officier van justitie.²⁴⁸ Ook in dat geval geldt dat een dergelijk verhoor noodzakelijk moet zijn. Wanneer niet voldaan wordt aan het zogeheten noodzaakcriterium mag de rechtbank afzien van het oproepen van de deskundige. Wanneer een deskundige niet verschijnt, kan de rechter een bevel tot medebrenging gelasten.²⁴⁹

Wanneer bij multidisciplinair onderzoek beide gedragsdeskundigen worden opgeroepen ter zitting, moeten beiden verschijnen. Wanneer één van hen verschijnt en toelichting geeft op het rapport en vragen van de verdediging beantwoordt, betekent dat niet zonder meer dat de rechter mag afzien van het oproepen van de niet verschenen deskundige, omdat hij van oordeel is dat de verdediging niet in zijn belangen is geschaad. Zelfs wanneer beide des-

235 HR 14 september 1992, NJ 1993/53; HR 5 oktober 1993, NJ 1994/425; Hielkema 1996, p. 90-91.

236 Artikel 260 Sv.

237 In tegenstelling tot Haffmans en Corstens, zie hetgeen hierover is opgemerkt in § 3.8.2.

238 Hielkema 1996, p.73; Cleiren & Nijboer 2009 (T&C Sv), art. 260 Sv, aant. 5c; Blok & Besier 1925, deel II, p. 8.

239 Artikel 264 Sv, j° artikel 299 Sv.

240 Artikel 288 lid 3 Sv.

241 Artikel 328 Sv, j° 315 Sv.

242 Artikel 315 Sv, j° artikel 328 Sv.

243 Artikel 263 lid 4 en 5 Sv.

244 Artikel 288 Sv lid 1 en 3.

245 Artikel 287 lid 3 Sv, j° artikel 299 Sv.

246 Minkenhol/Reijntjes 2009, p. 330, voetnoot 122. In tegenstelling tot Haffmans en Corstens. Zie hetgeen hierover is opgemerkt in § 3.8.1.

247 Artikel 315 Sv.

248 Artikel 328 Sv.

249 Artikel 315 lid 2 Sv.

kundigen in hun rapport hetzelfde adviseren. De rechter dient die beslissing nader te motiveren.²⁵⁰

3.9 Samenvatting

Bij gedragsdeskundig onderzoek in strafzaken kunnen gedragsdeskundigen op verschillende manieren betrokken raken. Het is voor de bevoegdheden en verplichtingen van diverse procesdeelnemers niet om het even hoe een gedragsdeskundige in een zaak betrokken raakt. Ik beperk mij hierna tot een samenvatting van enkele punten.

Allereerst heeft een *verdachte* zelf tal van mogelijkheden om een gedragsdeskundige in te schakelen. Hij mag daar de officier van justitie om verzoeken, de rechter-commissaris en de rechter ter terechtzitting. Overigens is het niet verstandig om daarmee te wachten tot de terechtzitting. De verdachte mag de rechter-commissaris en de officier van justitie verzoeken een bepaalde deskundige te benoemen voor onderzoek en rapportage. Wanneer de rechter-commissaris een gedragsdeskundige benoemt, heeft een verdachte meer bevoegdheden dan wanneer dat gebeurt door de officier van justitie. Een verdachte mag ook zelf een gedragsdeskundige benaderen voor onderzoek en rapportage. Dat heeft als nadeel dat daar voor hem een prijskaartje aan hangt. Bovendien is het waarschijnlijk niet eenvoudig om een gedragsdeskundige te vinden die bereid is dat onderzoek te verrichten. Een gedragscode van NIFP-psychiaters werpt daarvoor een barrière op. De bevoegdheden van de *raadsman* komen vrijwel overeen met die van de verdachte.

De *officier van justitie* mag alleen gedragsdeskundigen benoemen voor ambulante onderzoek en rapportage. Hij mag dat ambtshalve doen of op verzoek van de verdediging. Op verzoek van de verdediging mag hij ook een gedragsdeskundige benoemen voor aanvullend onderzoek of tegenonderzoek. De officier van justitie is beperkt tot het benoemen van gedragsdeskundigen die geregistreerd zijn in het NRGD. Hij is verplicht (geregistreerde) deskundigen te benoemen wanneer de rechtbank hem de stukken daarvoor in handen stelt. De officier van justitie is verplicht de verdachte in kennis te stellen van de verleende opdracht. Hij mag bij de rechter-commissaris en bij de rechter ter terechtzitting inschakeling van een gedragsdeskundige vorderen.

De *rechter-commissaris* beschikt voor wat betreft het inschakelen van een gedragsdeskundige over de meest uitgebreide bevoegdheden. Hij mag ambtshalve deskundigen benoemen, maar ook op verzoek van de officier van justitie of op verzoek van de verdediging. Het kan daarbij gaan om inschakeling voor onderzoek en rapportage, maar ook voor nader onderzoek door dezelfde deskundige dan wel door een of meer andere deskundigen. De rechter-commissaris is bevoegd deskundigen te benoemen die zijn ingeschreven in het NRGD, maar ook deskundigen die niet als zodanig geregistreerd staan. Hij mag zowel gedragsdeskundigen benoemen voor ambulante onderzoek als voor klinische observatie. Anders dan de officier van justitie, mag de rechter-commissaris op verzoek van de verdediging een deskundige benoemen die het recht heeft bij het onderzoek van de benoemde deskundige tegenwoordig te zijn, en daarbij de nodige aanwijzingen te doen en opmerkingen te maken. Hij mag eveneens een deskundige benoemen die het toegezonden verslag onderzoekt. De rechter-commissaris is verplicht een deskundige te benoemen wanneer de zittingsrechter de zaak daarvoor naar hem verwijst. De rechter-commissaris moet de verdachte in kennis stellen van de verleende opdracht.

In hoeverre met de komst van de Wet deskundige in strafzaken de *zittingsrechter* zelf gedragsdeskundigen mag benoemen voor onderzoek en rapportage, of dat dit moet gebeuren door tussenkomst van de officier van justitie of rechter-commissaris, is niet helemaal duidelijk. Wel is de zittingsrechter nog steeds bevoegd een bevel te geven tot klinische observatie.

Hoewel daar geen enkele wettelijke bepaling aan ten grondslag ligt, vervult het NIFP een belangrijke taak bij de inschakeling van gedragsdeskundigen voor onderzoek en rapportage. Deze bestaat onder meer uit het ondersteunen van de rechter-commissaris of officier van justitie bij de indicatiestelling en het zoeken van een geschikte deskundige voor het te verrichten onderzoek. Het NIFP volgt de onderzoekstrajecten, is beschikbaar voor de opdrachtgever en de deskundige voor overleg en advies, en bewaakt de logistieke administratieve organisatie. Het NIFP toetst de rapportages op onafhankelijkheid, onpartijdigheid en vakbekwaamheid, waaronder de uitvoerbaarheid van adviezen en juridisch-technische consistentie.

De opdrachtgever voor gedragsdeskundig onderzoek in strafzaken is verantwoordelijk voor de keuze van de gedragsdeskundige en de omvang van de vraagstelling. De benoemde deskundige dient het onderzoek persoonlijk uit te voeren. Voor

de vraagstelling aan gedragsdeskundigen biedt art. 39 Sr aanknopingspunten.

Sinds de komst van het NRGD op 1 januari 2010 zijn expliciete eisen geformuleerd waaraan gedragsdeskundigen die onderzoek verrichten in strafzaken moeten voldoen. Een onafhankelijk College toetst, voordat een gedragsdeskundige in aanmerking komt voor registratie in het NRGD, of hij voldoet aan een aantal algemene criteria. Deze algemene criteria zijn uitgewerkt in specifieke eisen.

Wanneer een gedragsdeskundige zijn verslag heeft uitgebracht, kan hij daarover gehoord worden door de rechter-commissaris. Hij mag daarvoor ook ter terechtzitting worden opgeroepen. De verdediging is bevoegd zelf gedragsdeskundigen mee te nemen naar de zitting. Hij mag hen ook laten oproepen door de officier van justitie. Een verzoek tot het horen van deskundigen mag ook nog ter zitting worden gedaan. De officier van justitie mag alle deskundigen van wie hij het nodig vindt dat zij ter zitting verschijnen, doen oproepen. De voorzitter van de rechtbank mag vóór de zitting aan de officier van justitie bevelen deskundigen te doen oproepen. De zittingsrechter mag wanneer het noodzakelijk blijkt een nog niet eerder gehoorde deskundige te horen, zelf het initiatief nemen om een (gedrags-)deskundige op de zitting te doen verschijnen. Hij mag hiertoe ook besluiten op verzoek van de verdachte of op vordering van de officier van justitie.